

Долас Радзімы

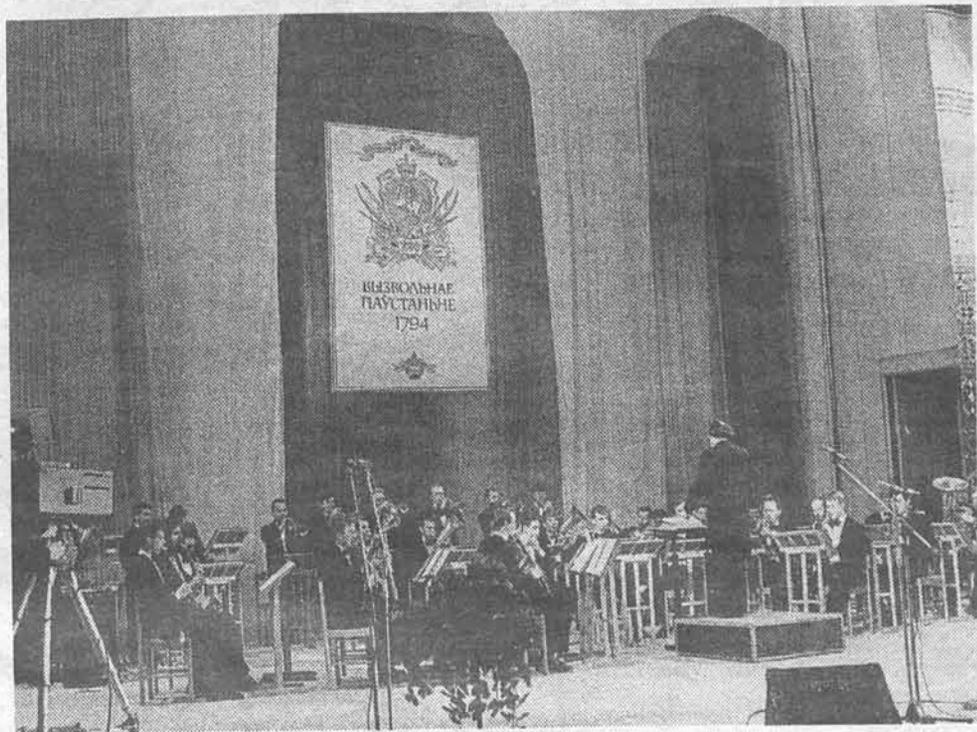
№ 18

5 мая 1994 г. Выдаецца з 1955 г.

[2368]

Цана 100 рублёў.

ВОЛЯ, РОЎНАСЦЬ, НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Шырока адзначаюцца ў Беларусі 200-я ўгодкі вызвольнага паўстання 1794 года пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі. Доўгія дзесяцігоддзі з падачы яшчэ царскай вялікадзяржаўнай гістарыяграфіі, з маўклівай згоды польскіх гісторыкаў гэта паўстанне лічылася выключна польскім. Аднак і па тэрыторыі, што яно ахапіла (не толькі Польскае Каралеўства, але і Вялікае Княства Літоўскае), і па ўдзелу ў ім насельніцтва гэтых земляў яно не было выключна "польскім". Паўстанне 1794 года ставіла мэтай выгнанне з Польшчы і Беларусі расійскіх, прускіх і аўстрыйскіх акупацыйных войскаў, вяртанне страчаных земляў у выніку першага і другога падзелаў Рэчы Паспалітай. Лозунг паўстання: "Воля, цэласць, незалежнасць" быў на Беларусі крыху іншым -- "Воля, роўнасць, незалежнасць". Сам Тадэвуш Касцюшка паклікаў у паўстанцкае войска і польскага, і беларускага, і літоўскага селяніна, абяцаючы яму роўнасць і волю, заявіўшы, што "за адну толькі шляхту", толькі за яе інтарэсы ён біцца не будзе. На тэрыторыі Беларусі паўстанне ахапіла значную частку Віцебшчыны, Віленшчыны, Гродзеншчыны, Міншчыны. На Берасцейшчыне, радзіме нашага слаўнага земляка Андрэя Тадэвуша Касцюшкі, паўстанне было падтрымана беларускім насельніцтвам незалежна ад яго прыналежнасці да рэлігійных канфесій. Імя кіраўніка паўстання беларуса-літвіна Т. Касцюшкі засталася ў песнях і паданнях нашага народа.

Паўстанне пацярпела паражэнне, але паклала пачатак вызваленчай барацьбе палякаў, беларусаў, літоўцаў за нацыянальную свабоду.

НА ЗДЫМКУ: 24 красавіка ў Дзяржаўнай філармоніі адбыўся сход грамадскасці Беларусі і канцэрт майстроў мастацтва, прысвечаны юбілею.

Фота Віктара СТАВЕРА.

РАСКАЗ Марыі ПЯТРОЎНЫ

А ЛЮДЗІ Ж НЕ ТРЭСКІ...

Геранію гэтага нарыса Марыю Яроменка мне доўга шукаць не давялося. Ліст, у якім Марыя Пятроўна расказвала, як жыве, а дакладней, існуе з двума дзецьмі на 125 тысяч "зайчыкаў" у месяц, не так даўно надрукавала "Народная газета". Не, жанчына не скардзілася на лёс, не прасіла дапамогі, не лямантавала: "Ой, людзі добрыя, як жа жыць далей..." Ліст быў напісаны з зусім іншай нагоды. Пачуўшы па радыё, як на сесіі Вярхоўнага Савета дэпутат Ціхіня абуралася газетамі, якія пішуць, быццам бы ў рэспубліцы ёсць людзі, што галадаюць, Марыя Пятроўна ў сваю чаргу абуралася народнымі выбранныкам, які не ў курсе спраў свайго народа.

— Так, мы галадаем, — напісала яна. — Першыя дзесяць дзён грошай яшчэ хапае, а потым даводзіцца есці адну бульбу і хлеб. Нават мыла няма за што купіць...

У канцы ліста быў надрукаваны нумар яе тэлефона, па якому я і пазваніла. Мы сустрэліся і вельмі доўга гаварылі. Калі каму-небудзь расказ Марыі Пятроўны падасца надуманым, скажу адразу: усё ў ім праўда. Проста ў лёсе гэтай жанчыны увасобіліся і сканцэнтраваліся праблемы, нягоды, пошукі выйсця і расчараванні многіх і многіх нашых сучаснікаў, людзей, якія раптам зрабіліся непатрэбнымі ў сённяшнім жыцці. Але нехта вельмі добра падмеціў: з лішніх людзей атрымліваюцца героі нашага часу... Памятаеце папулярную некалі фразу: ляссякуць — трэскі ляцяць? Сітуацыя паўтараецца, нешта падобнае атрымліваецца і сёння, калі Марыя Пятроўна і такія, як яна, апянуліся ў становішчы тых самых "трэсак" — непазбежных выдаткаў і страт, што міжволі суправаджаюць нас на імклівым і бадзёрым шляху да доўгачаканага рынку. А між тым, менавіта гэтыя людзі сумленна працавалі ўсё сваё жыццё, ствараючы тую самую сацыялістычную маёмасць, за прыватызацыю і валоданне якой у бліжэйшы час разгорнуцца сапраўдныя боі на аукцыёнах, таргах і біржах. Але ж баюся, што ўсе гэтыя гульні сур'ёзных палітыкаў і багатых прадпрыемальнікаў мала што зменяць у становішчы Марыі Пятроўны і соцень тысяч такіх жа людзей, пра лёс і жыццё якіх, як высветлілася, народныя

выбраннікі маюць вельмі цьмянае ўяўленне. Хаця, час пакажа. А пакуль што — расказ Марыі Пятроўны:

"Усё гэта пачалося з таго, што я аднойчы ўключыла радыё, дзе ішла трансляцыя сесіі Вярхоўнага Савета і дэпутат Ціхіня гаварыў, быццам газеты нашы пішуць лухту ўсялякую, накітавалі таго, што, маўляў, людзі ў нас галадаюць. Паколькі асабіста я гэты самы голад і адчуваю, напісала пра гэта ліст яму, Зянону Пазьняку і Грыбу. А каб ліст мой не згубіўся і дэпутаты звярнулі на яго ўвагу, аднесла яшчэ адзін экзэмпляр у "Народную газету". Напісала пра сваю пенсію 125 тысяч рублёў, пра тое, што ў мяне двое сыноў: адзін — студэнт, другі — зараз беспрацоўны. Добра, што свая бульба ёсць, бо не ведаю, як бы мы інакш выжылі. Бульба, хлеб, часам малако — вось наша асноўная ежа. Ведаеце, я цяпер больш за ўсё баюся, калі сярэдняю зарплату павышаюць. Адрозні ўяўляю, не колькі мы зараз будзем грошай мець, а на колькі цэны ўзнімуцца. Атрымліваю я сваю павялічаную пенсію, іду ў магазін, гляджу на тавары і думаю: колькі ж разоў на дзень чалавек можа сказаць сабе "не"? Гэта купіць нельга, на гэта — не хопіць грошай, а пра гэта — увогуле думаць не смей. А я — жанчына ўсё ж такі. А для жанчыны такія рэчы, як пудра, губная памада ці новая сукенка, між іншым, такія ж прадметы першай неабходнасці, як хлеб і вада. Але дзе там! У мяне — двое сыноў, іх карміць трэба. Нядаўна недзе прачытала: калі вам не падабаюцца сённяшнія цэны, дык успомніце, як нядаўна паліцыі былі зусім пустымі. А зараз — хаця і дорага, але ўсё ёсць! Толькі для такіх, як я, ад таго, што гэтыя паліцыі ад замежных прадуктаў трашчаць, нічога не змянілася. Я ўсё роўна па гэтых цэнах нічога купіць не магу. Я нават малако толькі ў бутэльках купляю, бо яно на 15 рублёў таннейшае за тое, што ў пакетах. На ўсім эканоміць даводзіцца... Вось таму я гэты ліст і напісала. А ў рэдакцыі мой зварот да дэпутатаў закрэслілі і зрабілі сваю прыпіску -- маўляў, дапамажыце, хто чым можа.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

С ЁННЯ МОЙ субяседнік пісьменнік Кастусь Цвірка. Больш як саракагадовае знаёмства з ім з тых часоў, калі разам вучыліся ва ўніверсітэце, дае мне права звяртацца да майго субяседніка неафіцыйна. Неяк незаўважна падыйшлі мы да паважных юбілеяў. Кастусь Цвірка ўжо адзначаў яго ў канцы сакавіка. Але гутарка гэта не толькі з нагоды юбілею. Хутчэй за ўсё таму, што мой субяседнік — шчыры ў сваёй творчасці паэт, руплівы і адданы справе даследчык, які мае ўласную думку

— А што яшчэ запомнілася з той пасляваеннай вёскі?

— Многае помніцца. А найбольш такое: у вайну, нягледзячы на тое, што ноччу партызанам, а ўдзень немцам здавалі розныя пастаўкі, у людзей заставаўся хлеб, і яны неяк жылі. А ў 1944-м, пасля вызвалення, стала зусім кепска. У нас той год быў добры ўраджай, сяляне жалі, а потым усё абягулілі, звезлі ў калгаснае гумно, хлеб згніў — і ні нам, ні дзяржаве. І далей душылі падаткамі, усё забіралі, на працадні нічога не давалі.

ПОЛЬСКАМОЎНЫЯ ПІСЬМЕННІКІ ЛЯ ВЫТОКАЎ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

АБ'ЯДНАНЫЯ АДНОЙ ІДЭЯЙ

ГУТАРКА З ПІСЬМЕННІКАМ
Кастусём ЦВІРКАМ

і ўласны погляд, якому ёсць што сказаць і якога цікава чытаць і слухаць.

— У адным тваім вершы, Кастусь, прачытала радок: "Мае гадзі — вазы крутыя". Адрозні падумалася: мусіць, усяго было ў жыцці ў гэтага чалавека.

— Тут сапраўды ёсць нешта ад перажытага. І як многа было гэтага перажытага. Мы ж пакаленне пасляваеннае.

— У 53-м, на пачатку вучобы, яшчэ моцна помнілася вайна.

— І галадоўкі. На вёсцы асабліва.

— А калі стала лягчэй?

— Ніколі!

— Але ж потым не галадалі?

— Не галадалі, але, як успамінаю, колькі маці памучылася, колькі здэкаваліся з яе чыноўнікі і калгасныя, і іншыя, дык і выказаць свой боль не магу.

— А цяпер?

— Цяпер яна памерла. Ёй ужо лёгка. А на вёсцы праблем хапае, як і раней.

— Ці пісаў ты вершы, калі ў школе вучыўся?

[Заканчэнне на 7-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПРЭЗІДЭНЦІЯ ГОНКІ

В. КЕБІЧ ЗАРУЧЫЎСЯ ПАДТРЫМКАЙ ДЭПУТАТАЎ

Ужо ў першы дзень работы нечарговай сесіі Вярхоўнага Савета кандыдат у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Кебіч атрымаў неабходную колькасць галасоў (па Канстытуцыі неабходна не менш за 70) дэпутатаў, якія падтрымаюць яго вылучэнне. Збор подпісаў працягваецца і, паводле слоў парламентарыя Мікалая Скарыніна, які ўваходзіць у групу падтрымкі гэтага кандыдата, канчатковыя вынікі можна будзе назваць пазней.

Яшчэ два прэтэндэнты пачалі збор подпісаў. Гэта Геннадзь Карпенка і Зянон Пазьняк. Мяркуючы па першых выніках, мэр Маладзечна ці атрымае неабходную колькасць галасоў, ці ўшчыльную падыдзе да гэтай лічбы. Што ж датычыць Зянона Пазьняка, то выйсці на рубж 70 для яго, бадай, нерэальна. Зрэшты, мяркуючы па некаторых выказваннях, мэ-та прэтэндэнта -- вызначыць, хто з парламенцкай апазіцыі падтрымае на прэзідэнцкіх выбарах яго кандыдатуру, а хто аддасць галасы за Станіслава Шушкевіча.

СУСТРЭЧА З. ПАЗЬНЯКА

З МІТРАПАЛІТАМ ФІЛАРЭТАМ

У Мінску адбылася сустрэча паміж Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыяршым Экзархам усё Беларускае Філарэтам і старшынёй Сойма Беларускага народнага фронту, народным дэпутатам Зянонам Пазьняком.

Былі абмеркаваны шляхі захавання грамадзянскага міру і згоды, роля праваслаўнай царквы і іншых традыцыйных беларускіх рэлігійных канфесій у працэсе адраджэння беларускай мовы, культуры, традыцый, духоўнасці і маралі. Мітрапаліт Філарэт і Зянон Пазьняк прыйшлі да разумення ва ўсіх пытаннях, якія павінны садзейнічаць станаўленню грамадзянскай еднасці і незалежнасці Беларусі. Гэта адна з першых запланаваных сустрэч прэтэндэнта на прэзідэнцкую пасаду Зянона Пазьняка з найбольш уплывовымі асобамі грамадскага і культурнага жыцця рэспублікі.

“Думаю, спроба тарпедаваць, патаніць ідэю эканамічнага саюза дзвюх брацкіх дзяржаў наўрад ці ўдасца. Бо ў канчатковым выніку беларуска-расійскі дагавор адпавядае карэнным інтарэсам нашых народаў — а гэта галоўнае. Дарэчы, паводле даных апытання, праведзенага апошнім часам шэрагам сацыялагічных службаў нашай рэспублікі, у тым ліку і незалежных, больш за 65 працэнтаў насельніцтва Беларусі выступае за аб'яднанне грашовых сістэм дзвюх дзяржаў.

Сёння і мне, і ўсім, хто падтрымлівае палітыку ўрада, накіраваную на стварэнне трываллага, працяглага саюза з Расіяй, даводзіцца нялёгка. Мы адчуваем жорсткі ціск з многіх бакоў. Тым не менш мы свой выбар зрабілі. І я гатовы давесці пачатае да канца, таму што глыбока перакананы: толькі ў саюзе з Расіяй наш ратунак, ратунак нашай маладой суверэннай дзяржавы, у якой, я ўпэўнены, шчасліва і вольна будучы жыць нашы дзеці і ўнукі, усе наступныя пакаленні”.

Вячаслаў КЕБІЧ,
Старшыня Савета Міністраў Беларусі.

ТАК З НАС ЖАРТУЮЦЬ РАСІЯНЕ

Гэта жартоўная зама-лёўка была змешчана ў адной з самых папулярных газет “Аргументы и факты”. Як бачна, датычыцца яна падпісанага дагавора аб аб'яднанні грашовай сістэмы Расіі і Беларусі. Ці патрэбны тут каментарый!..

З ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

АБАПЕРЦІСЯ НА РАСІЙСКІ РУБЕЛЬ

Для ўвядзення нацыянальнай валюты і забеспячэння яе бяспекі ў Беларусі сёння эканамічных умоў няма, лічыць намеснік Старшыні Савета Міністраў, міністр эканомікі Сяргей Лінг. Хоць тэхнічна, на яго думку, рэспубліка гатова да гэтага кроку. На думку Сяргея Лінга, каб адважыцца на ўвядзенне нацыянальнай валюты, трэба сама меней не дапусціць памылак суседзяў па Садружнасці, валюты якіх “праваліліся” на працягу некалькіх тыдняў. Як заўважыў намеснік кіраўніка ўрада, для ўвядзення нацыянальнай валюты Беларусі неабходна ствараць умовы. Сярод іх -- мець валютны рэзерв ці залаты запас у памеры 500-700 мільёнаў долараў ЗША, якіх у рэспубліцы няма, прыпыніць спад вытворчасці, які, хоць і марудна, але працягваецца, дабіцца паказчыка дэфіцыту бюджэту 2 працэнты. А ён сёння

ДАБРАЧЫННАЯ АКЦЫЯ

“Чарнобыльскі шлях” -- так названа дабрачынная акцыя, прымеркаваная да 8-й гадавіны катастрофы на ЧАЭС. Яе маршрут пралёг праз раёны, якія найбольш пацярпелі ад радыяцыі. Падтрымаць людзей, працягнуць ім руку дапамогі, яшчэ раз нагадаць свету аб страшнай бядзе і вырашылі майстры мастацтваў, прадстаўнікі творчых саюзаў рэспублікі.

НА ЗДЫМКУ: кампазітар Ігар ЛУЧАНОК і дырэктар аб'яднан-ня творчых саюзаў моладзі Рэспублікі Беларусь Кацярына КОПЕЛЕВА з перасяленцамі з Брагінскага раёна.

ў Беларусі, паводле даных міністра эканомікі, у тры разы больш. “Таму мы і зрабілі крок, каб у гэты перыяд абапёрціся на расійскі рубель. Ну а далей жыццё пакажа...”, -- заўважыў Сяргей Лінг.

ДЫПЛАМАТЫЧНАЯ ХРОНІКА

Г. ТАРАЗЕВІЧ -- ПАСОЛ У ПОЛЬШЧЫ

Указам Прэзідэнта Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Георгій Таразевіч, які да апошняга часу працаваў намеснікам Міністра замежных спраў, прызначаны Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча.

ВЕСТКІ АДУСКОЛЬ

БЕЛАРУСІ прыходзіцца расходаваць вялікія грошы на скарачэнне звычайных узбраенняў. Ліквідацыя толькі аднаго баявога танка “пажырае” 2-3 тысячы долараў. Усяго ж мы павінны знішчыць 2 500 танкаў, пакінуўшы на ўзбраенні 1 800.

СТАРШЫНЯ парламенцкай Камісіі па заканадаўству Дзмітрый Булаху лічыць “яўна небездакорнай” прававую аснову дагавора з Расіяй аб аб'яднанні грашовых сістэм. За “ісціну” выдаюцца толькі намеры. “Працягнуць гэты дагавор, грунтуючыся на праве, на прававой структуры заканадаўства Рэспублікі Беларусь, -- немагчыма”.

НАРЭШЦЕ Мінгарвыканком прыняў рашэнне аб статусе плошчы Незалежнасці сталіцы. Згодна з Часовым палажэннем, на ёй дазволена толькі правядзенне дзяржаўных рытуалаў, мерапрыемстваў, прысвечаных дзяржаўным святам, а таксама “іншых мерапрыемстваў ва ўстаноўленым законам парадку”. Пра мітынгі і забастоўкі ніякіх згадак.

ДА 2-х тон золата ў год можна здабываць у Беларусі. Радовішчаў яго няма, але шляхам перапрацоўкі пясчана-гравійных сумесяў можна атрымаваць золата. Прынамсі, такія сумесі маюцца ў раёне Мінска і Оршы.

“МАГІЛЁўСКАЯ даўніна” -- так называецца гісторыка-краязнаўчы часопіс, першы нумар якога нядаўна выйшаў у свет. Новае выданне нібы пераняло эстафету альманаха такога ж зместу, што выдаваўся ў Магілёве пад рэдакцыяй вядомага Еудакіма Раманава ў 1898-1903 гадах.

ДЗЯРЖАЎНЫ ландшафтны заказнік “Прастыр” ствараецца ў Пінскім раёне. Ён зойме плошчу 3 340 гектараў у міжрэччы Прыпяці і Прастыры. Мэта яго -- захаваць эталонны ўчастак прыродных балотна-луговых угоддзяў з багатай расліннасцю і жывёльным светам, які ўключае многія рэдкія віды флоры і фауны.

“...І быццам нікому не зразумела, што сёння дзяржава -- гэта не комплекс сілавых міністэрстваў, не парламент, што вяла дыскусію па непрынцыповых пытаннях і ўжо тым больш -- не наўнасьць на некаторай тэрыторыі пана прэзідэнта. Дзяржава -- гэта магчымасць правядзення самастойнай эканамічнай палітыкі... Пытанне ў задачы: ці мае сэнс гаварыць пра незалежную дзяржаву Беларусь. Нацбанк Беларусі ў гэтых умовах павінен зліцца з ЦБР -- гэта лагічна. Аднак нацыянальны, цэнтральны ці як-яго-яшчэ-назаві банк любой краіны ёсць не што іншае, як фізічнае ўвасабленне дзяржбюджэту. Гэта значыць, якімі фігавымі лісткамі асобнага вядзення разлікаў ні прыкрывайся, бюджэт у Расіі і Беларусі будзе агульным”.

(“Новая ежедневная газета”, 16.04.94.)

НЕЗАЛЕЖНА І АБ'ЕКТЫЎНА

НОВАЯ ПАСАДА С. ШУШКЕВІЧА

Былі Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў Шушкевіч заступіў на новае месца працы. Ён прызначаны дырэктарам цэнтра палітычных і эканамічных даследаванняў Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта (ЕГУ). Ён уключае тры інстытуты -- палітычных, эканамічных і псіхалагічных даследаванняў. Зараз сумеснымі намаганнямі гэтых структур распрацоўваецца комплексная праграма па рэфармаванні эканомікі Беларусі, да якой прыцягнуты лепшыя навукоўцы.

-- Хачу запэўніць, -- заявіў С. Шушкевіч, -- што ніякіх замежных сродкаў на работу нашага цэнтра не выдзяляецца.

Кіраўнікі многіх новаспечаных зараз цэнтраў падтрымліваюць афіцыйныя структуры, словам, тых, хто ім плаціць. Мы ж ставім перад сабой мэту займацца менавіта незалежнымі і аб'ектыўнымі даследаваннямі, якія б на самай справе спрыялі эфектыўнаму рэфармаванню эканомікі нашай маладой і незалежнай краіны.

ГУМАНАСЦЬ

Па ініцыятыве МУС Рэспублікі Беларусь, Беларускага Экзархата праваслаўнай царквы і рэлігійнай арганізацыі з ЗША на базе Акадэміі міліцыі прайшлі курс навучання свяшчэннаслужыцелі, якія будуць працаваць у месцах зняволення.

Аблягчыць душэўныя пакуты асуджаных, палепшыць маральную атмасферу, накіраваць людзей на шлях выпраўлення -- такімі гуманнымі пачуццямі будуць кіравацца свяшчэннікі пры правядзенні службы. Першая адбылася ў турмах напярэдадні Вялікадня.

НА ЗДЫМКУ: свяшчэннікі, якія пачалі працаваць у турмах.

ЧАРНОБЫЛЬ -- НАШ АГУЛЬНЫ БОЛЬ

Восем год прайшло з дня чарнобыльскай трагедыі. Але боль ад тых страшных красавіцкіх дзён, калі ў спешцы даводзілася пакідаць роднае гняздо, жывая да сёння. Таму і цягнуцца ў былыя мясціны перасяленцы. І самасёлаў, так іх называюць, усё прыбывае.

Ну а іншыя абжыліся ў новых месцах. Ужо працуюць, маюць гаспадаркі. Але сум па радзіме дае пра сябе знаць. Вось і статыстыка гаворыць, што працэнт смяротнасці ў перасяленцаў крыху вышэйшы, чым у тых, хто застаўся жыць на забруджанай радыенуклідамі тэрыторыі. Адбываецца псіхалагічны неспакой, а прасцей -- боль душы.

За гэтыя гады нямала зроблена для аздараўлення людзей, па прафілактыцы захворванняў. Але, вядома, далёка не ўсе дадзеныя з высокіх трыбун абяцанні выкананы, не ўсё намечанае ажыццёўлена.

І як вечны дакор чалавечаму сумленню стаяць і сёння мёртвыя вёскі, у якіх

ужо ніколі не зацепліцца жыццё. Спіць зямля, пасыпаная чарнобыльскім попелам.

Не дай Бог такому паўтарыцца!

НА ЗДЫМКАХ: кожны раз вяртаюцца гэтыя птушкі ў родныя мясціны; знайшоў сабе занятка былы бомж Уладзімір КАНДАКОЎ. У зону ён прыбыў з Расіі, доўга бадзёўся тут, палыхаючы нешматлікіх жыхароў. Цяпер працуе вартаўніком, ветла адчыняючы варты жадаючым трапіць у зону адчужэння; сярод тых, хто так і не захацеў пакінуць родныя мясціны, гэтыя трое. Калі многія службовыя асобы разбегліся, хто куды, застаўся на сваёй пасадзе старшыня Хойніцкага райвыканкома Алег АКУШКА (злева). Многа гадоў прапрацаваў у Тульгавіцкім прыходзе і свяшчэннік Іван БУРЛЕЙ. Заўсёды з ім і яго жонка Ефрасіння Іванаўна.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

А ЛЮДЗІ Ж НЕ ТРЭСКІ...

Вельмі гэта мяне абразіла, бо калі пісала пісьмо, добра ведала, што шмат людзей жыўць горш за мяне. Але пісьмо маё надрукавалі, і адразу пачаліся званкі: людзі абураліся: мы жывём куды горш за вас, але ў газеты не скардзімся! Вы яшчэ добра жывяце, а што рабіць нам?... Але ўсё ж такі людзі ў нас вельмі добрыя, многія прапанавалі дапамагчы. Адна жанчына са Жлобіна даслала 30 тысяч. Я ёй тут жа напісала, што вельмі ўдзячная за жаданне дапамагчы, але я яшчэ не самая бедная, лепш перашліце гэтыя грошы маёй хворай сяброўцы. Пазванілі незнаёмыя жанчыны, папрасілі: зайдзіце, вазьміце невялікі грош, што мы вам прыгатавалі. Стала я адмаўляцца, а ж міласціны не прасіла, а яны гавораць: усё мы разумеем, але ад шчырага сэрца просім -- вазьміце, зараз вы ў цяжкім становішчы, а заўтра мы ў такім жа можам апынуцца. Тады, можа, вы нам дапамажаце. Яшчэ адна жанчына прынесла мне адзенне -- плашч, паліто і паўшарсцяны касцюм. Я ніколі не думала, што змагу ўзяць чужыя рэчы, але яна так далікатна і па-добраму прапа-

навала, што я падумала: грэх адмаўляцца, чалавека абражу. Да таго ж, рэчы гэтыя -- якраз на мяне! І так я адразу на іх настроілася, вельмі яны мне даспадобы прыйшліся. А потым пайшла я здаваць бутэлькі з-пад малака і ўбачыла перад сабою жанчыну, якую часта сустракала на вуліцы. Ведала пра яе толькі, што яна адзінокая і многа хварэе. Прыгледзелася да яе -- чысценькая, акуратная, але ўсё адзенне такое старое, такое замытае, што нават не зразумець, якога яно раней было колеру. І стала мне сорамна: я ж яшчэ не зусім бедная, магу нешта сабе перашыць са старых рэчаў. А што ёй рабіць? І аддала я гэтай жанчыне ўсё тое адзенне. Увогуле, можна было б і жыць, але тут якраз дэпутаты новую пастанову прынялі -- у каго ўзрост набліжаецца да пенсійнага, а яго звольнілі па скарачэнню штатаў, той мае права ці толькі пенсію атрымліваць, ці -- калі ўладкуецца зноў -- адну зарплату. А я тады працавала вах-

цёрам у інтэрнаце Дзяржтэатра, дзе мне плацілі 54 тысячы рублёў. Да пенсіі мне засталася зусім нямнога, некалькі месяцаў -- і пасля прыняцця гэтай пастановы мяне скарацілі. Як ні прасіла -- дайце дапрацаваць, нічога не атрымалася. Напэўна, за кошт такіх, як я, палепшылася наша жыццё...

Ды і ўвогуле, пасля гэтага пісьма раптам стала ўсё на мяне валіцца: зламала руку, пайшла з працы, сын захварэў на Боткіна, чатыры тыдні праляжаў у бальніцы, зараз выпісаўся -- страшны, худы, яго добра карміць трэба, а ў мяне грошай няма. Затое атрымала адказ на мой ліст ад Старшыні Вярхоўнага Савета Грыба. "Пісьмо ваша, -- пішуць, -- атрымалі, дзякуем за вашы заўвагі, улічым вашы прапановы". Якія заўвагі? Якія прапановы? Так я нічога і не зразумела. Чым такі адказ, дык лепш бы ніякага не было. Але ж трэба нешта рабіць, і я пайшла ў Чырвоны Крыж. Там мне прапанавалі нейкае старое адзенне і праіні звярнуцца ў рэс-

публіканскі Савет прафсаюзаў. Да самога Ганчарыка я не трапіла, даваўся размаўляць з яго намеснікам. Я яму і расказала, што прапрацавала 36 год нічога не напрацавала. Зараз мяне скарацілі, жывём вельмі цяжка, галадаем, няма чым сына пасля хваробы падтрымаць. Ён мяне выслухаў і гаворыць: збярыце дакументы, схадзіце на сваё былое месца працы, хай там складуць акт, потым прынесце гэта да нас, і мы акажам вам матэрыяльную дапамогу ў суме 10 тысяч рублёў. Але ж за гэтыя грошы нават кілаграм мяса нельга купіць!

І такі мяне ахапіў адчай, што вырашыла я пайсці ў Вярхоўны Савет. У той дзень адкрывалася вясновая сесія. Пайшла я да Дома ўрада, увайшла ў вестыбюль, а міліцыянеры, нягледзячы ні на тое, што я жанчына, ні на тое, што ў мяне зламаныя рука, выкідаюць мяне адтуль і ўсё! А дэпутаты міма праходзяць і адводзяць вочы, нібы нічога і не бачаць. Я жанчына веруючая і ведаю, што без Божай дапамогі нічога не атрымаецца. І ў той момант ад нясцерпнага болу за маё беспасветнае і безнадзейнае жыццё як закрычу: "Людзі добрыя! У каго ёсць Бог у душы, да-

памажыце, правядзіце мяне! Я ж толькі хачу дэпутатам расказаць, як я жыву!" Ніхто на мяне нават не паглядзеў, і толькі адзін дэпутат, што праходзіў міма, кінуў мне праз плячо: ішла б ты да свайго Бога, у нас такіх, як ты, многа тут бывае... Маўляў, не перашкаджайце працаваць для народа. Дзіўна, але я некалькі адразу пасля гэтага супакоілася. Мабыць, зразумела, што і тут няма чаго шукаць. Дэпутаты любяць і заўважаюць свой народ толькі падчас выбарчай кампаніі. Не ведаю, напэўна, калі глядзець на тое, што па вуліцах ездзяць амаль адны замежныя машыны, а ў магазінах -- дарагія далікатэсы і моднае адзенне, складзецца ўражанне, што ў гэтай краіне жывуць вельмі багатыя людзі. Але ж такіх, як я, -- таксама многа! Я раней такой актыўнай, неспакойнай была, усё верыла, што можна праўды дабіцца, нешта змяніць, палепшыць. А зараз... Зараз я нават думаю, што гэта Божая воля была -- каб я напісала такое пісьмо, а потым усё на мяне навалілася -- звальненне, хвароба сына, зламаныя рука. Можа, гэта пакаранне за тое, што я наракаць адважылася, а можа, спецыяльна, каб у рэшце рэшт упэўнілася, што нічога ў маім жыцці ўжо не змяніць. Не ведаю..."

Запісала
Вераніка ЧАРКАВА.

ДЛЯ КНИГІ РЭКОРДАЎ ГІНЕСА

ПАШПАРТ ААН? АФЕРА!

Усё менш і менш застаецца рэчаў, якія маглі б здзівіць. Але аб'ява, убачаная некалькі дзён таму на сцяне вагона мінскага метро, уражвала: камерцыйная структура, прадбачліва не ўказаўшы сваёй назвы і адрасу, прапаноувала любому, хто пажадае, аформіць пашпарт Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, "пашпарт Грамадзяніна Свету, які прызнаны ў 189 краінах". Дух займаў ад фантастычнай перспектывы: забуўшыся пра візы, нібы вольная птушка, лётаць па свеце, не звязаючы на межы.

І вось я набіраю названы ў аб'яве нумар. Аказваецца, для таго каб атрымаць гэты чароўны дакумент, трэба зусім нямнога: дзве запоўненыя анкеты, грамадзянскі пашпарт і адбіткі маіх пальцаў. І ўсяго праз месяц пашпарт будзе гатовы! Што ён дае? Пасля невялікай замінкі малады чалавек на другім канцы праваду адказаў: свабодны бязвізавы праезд па некаторых краінах Еўропы. А як жа абяцаныя 189 краін? Але, напэўна, ўсяго за 380 далараў, якія каштуе такі пашпарт, гэта ўжо было б зашмат.

Шчыра кажучы, аб'ява выклікала шмат пытанняў, размова з прадстаўніком "камерцыйнай структуры" — яшчэ больш. Таму я і вырашыла звярнуцца туды, дзе мне маглі даць найбольш поўную, аб'ектыўную і дакладную інфармацыю наконт гэтага пытання — у прадстаўніцтва Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Беларусі да намесніка прадстаўніка ААН у нашай рэспубліцы Валерыя ТКАЧУКА.

Вось што ён сказаў на гэты конт:

— Кожнае мерапрыемства ці выступленне пад флагам ААН павінна быць абумоўлена з

прадстаўнікамі гэтай арганізацыі, бо любая справа, якой ААН дае сваю марку, павінна быць чыстай, годнай гэтага, у ёй не можа быць ніякай камерцыйнай зацікаўленасці. Да гэтай жа акцыі ААН не мае ніякага дачынення. Што тычыцца ўласна пашпартоў ААН — дык такі дакумент існуе і мае назву "лісцэ-пассэ", што ў перакладзе з французскай азначае "пропуск", а не пашпарт. Так ён называецца і ў самім дакуменце, і ў "Палажэнні аб прапусках ААН", таму пашпарта ААН, як такога, на самай справе проста не існуе. Гэты пропуск дае магчымасць супрацоўніку ААН, які едзе па справах арганізацыі, хутчэй атрымаць візу, правозіць з сабою без дагляду службовыя дакументы і паперы. Але ж самае галоўнае, гэты пропуск выконвае функцыі пашпарта толькі ў некаторых краінах. Ён дае права ўезд, напрыклад, у Швейцарыю, але ж у ЗША ў мяне запытаюць нацыянальны пашпарт, і віза павінна ставіцца ў ім. Тое ж самае тычыцца Францыі і многіх іншых краін. Ні адна арганізацыя, акрамя ААН, не можа выдаць такі пашпарт ніводнаму чалавеку, які не з'яўляецца яе супрацоўнікам. Што датычыцца статусу Грамадзяніна Свету, то ён ніяк не звязаны з ААН. Я нідзе і ніколі не сустракаў палажэння аб пашпарце Грамадзяніна Свету. Гэта ўвогуле паняцце гуманітарнага характару, нешта накшталт "ганаровы сябра"...

Пад канец нашай размовы я запыталася ў Валерыя Валянцінавіча, ці існуе ўвогуле ў свеце дакумент, які дазваляў бы хаця б некаму свабодны бязвізавы ўезд у 189 ці менш краін?

— Я пра такі дакумент ніколі не чуў. Магу сказаць, што ўезд нават вышэйшых дзяржаўных асоб у іншыя краіны па запрашэнню прэзідэнтаў і каралёў

рэгулюецца пэўным пашпартным рэжымам. Іншая справа, што ім будзе аказвацца ўсялякае садзейнічанне, але гэта не значыць, што іх будучы пускць у краіну без пашпартоў і віз.

Калі я папрасіла Валерыя Валянцінавіча пракаменціраваць аб'яву, убачаную мною ў метро, ён сказаў, што ставіцца да паслуг такога роду з гумарам, бо ў камерцыйнай эйфарыі, якая зараз захліснула грамадства, існуе шмат чаго цікавага. Ну навошта сёння, калі нармальны замежны пашпарт можа атрымаць любы чалавек, звяртацца ў камерцыйную структуру, каб за вялікія грошы купляць нейкі незразумелы дакумент? Мне шкада тых, хто адгукнецца на гэтую аб'яву, — дадаў Валерыя Валянцінавіч, — і яшчэ крыху — сябе.

— А сябе — чаму? — здзівілася я.

— Ды таму, што калі гэтыя людзі ў рэшце рэшт зразумеюць, што іх падманулі, за тлумачэннем і дапамогай яны прыйдуць да нас, у прадстаўніцтва Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Беларусі. Мы ж зможам толькі паспачуваць ім...

Мы так прывыклі апошнім часам да таго, што за грошы прадаецца і купляецца літаральна ўсё, што гатовы прыняць на веру самую неверагодную прапанову. Плаці грошы — і ўвесь свет у кішэні! Вось толькі што рабіць чалавеку, калі ён са сваім ліпавым пашпартам, па якому яму абяцалі бязвізавы праезд, апынецца на мяккі дзяржавы, дзе ніхто пра такія купленыя прывілеі нават не чуў? Не здзіўлюся, калі хутка убачу на сцяне вагона метро аб'яву, дзе камерцыйная структура прапануе ўсім, хто жадае, набыць аддушчэнне грахоў, вечнае шчасце і права на бязвізавы праезд у рай. Вядома ж, за СКВ...

В. АНАТОЛЬЕВА.

У БЕЛАРУСАЎ АЎСТРАЛІІ

БРАВА, ФІОНА!

Апошнімі гадамі, калі Беларусь стала незалежнай дзяржавай, усё больш аўстралійцаў звяртаюцца да Алесьа Алехніка — генеральнага сакратара "Беларускага аб'яднання Аўстраліі". Іх цікавіць, што за краіна — Беларусь, як там жывуць людзі, просяць даць інфармацыю пра найбольш важныя падзеі. З усіх просьбаў, якія Алесь Алехнік атрымаў за апошні год, адна заслугоўвае асаблівай увагі.

У ліпені 1993 года да Алесьа патэлефанавала з недалёкага ад Сіднея горада Гасфорд спадарыня Полак. Паведаміўшы, што факультэты вышэйшых навучальных школ арганізуюць конкурс народных танцаў розных краін свету, спадарыня Полак сказала: яе дачушка Фіона выбрала "сваёй" краінай Беларусь. І папрасіла даць інфармацыю пра нашу дзяржаву, а таксама паказаць ім беларускі дзявочы народны ўбор.

Узрадаваны Алесь падзякаваў ім за выбар ды запрасіў Фіону і яе бацькоў да сябе ў госці. У нацыянальным беларускім уборы Фіона выглядала сапраўды прыгожа!

Конкурс народных танцаў краін свету прайшоў вельмі ўдала, і "наша" Фіона Полак з вялікім гонарам і поспехам рэпрэзентавала Беларусь. Яна заняла першае месца на правінцыяльнай агляда танцаў і другога месца — на Цэнтральным аглядзе ў Сіднеі. Алесь Алехнік і ўся беларуская грамада горада Сіднея шчыра віншавалі Фіону Полак і выказвае ёй і яе бацькам глыбокую падзяку!

Залучаны фотаздымак паказвае нашу "беларуску" Фіону ў пашытым на скорую руку беларускім народным уборы перад пачаткам конкурсу.

А.А.

СУСТРЭЧА БЕЛАРУСКАЙ МОЛАДЗІ

ЗЯРНЯТЫ, ЯКІЯ ПАСПЕЛІ ПАСЕЯЦЬ, КАЛОССЯМІ ЎЗРАСТУЦЬ

22–23 красавіка ў сталічным Доме літаратара адбылася Першая сустрэча беларускай моладзі свету. Яе ініцыятарамі і арганізатарамі выступілі маладзёжныя арганізацыі — Задзіночанне беларускіх студэнтаў, Аб'яднанне беларускіх скаўтаў, Саюз беларускай каталіцкай моладзі, маладзёжная філія БНФ, Беларускае аб'яднанне студэнтаў з Беларостыччын.

Адкрыў нараду старшыня Арганізацыйнага камітэта Яўген Ляпак, які падкрэсліў, што, на думку арганізатараў, ладзіць такія мерапрыемствы павінна быць прэрагатывай дзяржавы. Пакуль што беларуская моладзь сама аб'ядноўваецца і згуртоўваецца. Тым не менш, ён выказаў шчырую падзяку за падтрымку і дапамогу ўсім дзяржаўным установам, якія бралі ўдзел у наладжванні сустрэчы: Камітэту па справах моладзі пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, Міністэрствам адукацыі, замежных спраў, культуры і друку. (Таварыства "Радзіма", напрыклад, аплацила транспартныя выдаткі дзевяці ўдзельнікаў з Польшчы). Большая ж частка фінансавых расходаў была пакрыта камерцыйнымі структурамі, сярод якіх, як заўсёды, фірма "Дайнова", фінансаванне выдзяляла кампанія "Fisco" і іншыя.

Старшыня згуртавання беларусаў свету "Бацькаўшчына" спадарыня Ганна Сурмач у сваім прывітальным слове да ўдзельнікаў сустрэчы адзначыла, што менавіта прысутнасці маладога пакалення не халала на Першым з'ездзе беларусаў свету і вельмі суцэльна, што

ў наш складаны час моладзь Беларусі і беларускага замежжа аб'ядноўваецца ў сваёй дзейнасці.

Да амаль што 200 дэлегатаў нарады, якія прадстаўлялі каля 20 маладзёжных арганізацый краін СНД, Балтыі і Польшчы, звярнуўся і лідэр апазіцыі народнага фронту ў Вярхоўным Савеце З'янон Пазыняк. Першае, што ён падкрэсліў, — гэта тое, што час сёння вызначальны. Падзеі ў краіне вельмі ускладніліся пасля падпісання 12 красавіка вышэйшымі кіруючымі коламі дзяржавы пагаднення з Расіяй з парушэннем аж шасці артыкулаў Канстытуцыі Беларусі. Адзіная ідэя, якая можа зараз аб'яднаць усё грамадства цалкам — гэта ідэя дзяржаўнай незалежнасці. Калі гэта дзяржава будзе страчана, ужо ніякія мары, ніякія планы,

ніякія ідэі не змогуць быць здзейснены. Гэта трэба ўсвядоміць. Менавіта моладзь павінна вырашаць, у якой дзяржаве ёй жыць, якой быць нашай Бацькаўшчыне".

Далей праца праходзіла па парадку дня. Працавалі тры секцыі: культура і адукацыя, турызм і краязнаўства, маладзёжнае прадпрыемальніцтва.

Напрыканцы сустрэчы дэлегаты прынялі наступныя дакументы: "Зварот да беларускай моладзі", "Заява аб палітычным становішчы ў Беларусі", "Пастанова аб Выканаўчым камітэце сустрэчы і яго задачых".

Таіса БАНДАРЭНКА.

НА ЗДЫМКУ: дэлегаты Першай сустрэчы беларускай моладзі свету.

Фота Віктара СТАВЕРА.

НАВІНЫ МІЖНАРОДНАЙ АСАЦЫЯЦЫ БЕЛАРУСІСТАЎ

З ДУМКАЙ ПРА НАСТУПНЫ КАНГРЭС

Адбылося пасяджэнне бюро Міжнароднага камітэта беларусістаў, на якім ішла гаворка пра наступны, другі форум прыхільнікаў нашай культуры. Было прапанавана правесці яго ў Мінску ў маі ці верасні 1995 года і прысвяціць узаемадзейніцтва беларускай культуры (у шырокім яе сэнсе — з уключэннем літаратуры, мовы, гісторыі, мастацтва, фальклору) з культурамі іншых народаў, прысутнасці яе ў свеце. Асабліваю ўвагу мяркуецца звярнуць на ўзаемадзейніцтва з суседзямі — Латвіяй, Літвой, Польшчай, Расіяй, Украінай. Культурнаму памежжы з імі будучы прысвечаны асобныя пасяджэнні. З такімі прапановамі бюро вырашыла выйсці на пасяджэнне камітэта, якое адбудзецца ў сярэдзіне чэрвеня, у час беларуска-амерыканскай навуковай канферэнцыі.

На пасяджэнні была заслухана таксама справаздача навукова-вытворчага цэнтра

"Аднова", створанага па ініцыятыве МАБ. З ёю наступіў дырэктар цэнтра Аляксей Кудрэйка.

Вядомаму беларускаму філосафу Уладзіміру Конану, які ўзначальвае нацыянальную асацыяцыю, у сувязі з яго 60-годдзем было нададзена званне Ганаровага сябра МАБ.

ПРА ДЗЯЦІНСТВА НА МАЛАДЗЕЧАНШЧЫНЕ

Вядомы польскі філолаг і празаік Збігнеў Жакевіч (Гданьск) выдаў у Кракаве сваю новую кніжку "Вілія, у глыбінях мора". Гэта белетрызаваны ўспаміны аўтара пра гады дзяцінства, якія прайшлі ў ваколіцах Залесся і Смаргоні — над берагамі Віліі. Мова персанажаў густа перасяяна каларытнымі беларусізмамі.

"Вілія, у глыбінях мора" — ужо трэцяя кніжка папулярнага пісьменніка, прысвечаная родным беларускім мясцінам.

А. БЕЛАВУСАВА, рэфэрэнт МАБ.

1

З канца XVIII стагоддзя на еўрапейскім кантыненце пачынаецца станаўленне сучаснага цывілізаванага жыцця. Паскараецца тэхнічны прагрэс. Шпарка расце прамысловасць і гандаль. Асноўнай крыніцай дабрабыту людзей замест земляробства паступова становіцца гандлёва-прамысловая дзейнасць. Калі раней абагачэнне трымалася пераважна на сілавым прымуце (прыгон, войны), то надалей культ сілы паступова саступае месца культу майстэрства ў вытворчай сферы. У жыццядзейнасці людзей узмацняецца важнасць асобы. Ідэалы свабоды, роўнасці і братэрства набываюць агульначалавечую каштоўнасць і кладуцца ў аснову змагання за правы чалавека. Ва ўмовах фарміравання рыначных адносін і сусветнай эканомікі найбольш канкурэнтаздольнымі робяцца нацыянальныя супольнасці, дзяржаўна згуртаваныя нацыі. Імперыі — адны хутэй, іншыя павольней — распадаюцца. На іх месцы ўзнікаюць незалежныя нацыянальныя дзяржавы. Канчаткова складаецца літаратурная мова і класічнае мастацтва. Расце моўна-культурная адзінства і самасвядомасць нацыі.

Пераходны перыяд да рыначных адносін, да нацыянальнай незалежнасці, да культурнага адраджэння і да гарантвання правоў чалавека цягнуцца вольна ўжо два стагоддзі. І толькі разгром фашысцкіх і распад камуністычных рэжымаў стварае спрыяльныя ўмовы для ўступлення ўсёй Еўропы ў эпоху майстэрства і чалавечай годнасці.

Пад агульнаеўрапейскае развіццё падпадала і Беларусь, але мела ў ім асабісты шлях, асабістыя этапы.

2

1. ЯК НАС ДАЛУЧАЛІ ДА РАСІІ

У апошнія дзесяцігоддзі XVIII стагоддзя ў жыцці нашага народа адбыліся вялікія перамены. Ён канчаткова страціў сваю дзяржаўнасць і апынуўся ў царскай няволі. Як жа гэта адбылося?

1.1. Абвастронне крывісу і замежная экстансія.

ПРЫЧЫНЫ ЗАНЯПАДУ. Войны з Расіяй аслаблялі Вялікае Княства Літоўскае — некалі магутную дзяржаву двух сучасных народаў: беларускага і літоўскага. Федэратыўна-дзяржаўны саюз Княства з Польшчай пад назвай Рэч Паспалітая ператвараўся ў ярмо. З-за самавольства шляхты ні кароль, ні сейм варшаўскі не маглі паспяхова кіраваць краінай. Шляхціцы мелі права складаць канфедэрацыі (ваенныя саюзы), законна бунтаваць супраць караля, калі той дзейнічаў супраць іх жаданняў. Любы прадстаўнік першага саслоўя ў сейме мог не дапусціць прыняцця рашэння. Для таго яму дастаткова было заявіць — *liberum veto* (“не дазваляем”). Асабліва безадказна паводзілі сябе магнаты. У большасці сваёй разбэшчаныя неабмежаванай уладай і дармавым, дабытым працай прыгонных багаццем, яны мала клапаціліся аб эканамічным развіцці краіны і яго палітычнай магутнасці.

Аслаблялі Вялікае Княства Літоўскае і ўзрастаючыя рэлігійныя сваркі. Католікі ўцскалі

3

праваслаўных. Гэта давала падставу Расійскай імперыі, якая пасля перамогі ў Паўночнай вайне стала адной з самых мілітарызаваных дзяржаў у Еўропе, умешвацца ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай у ролі абаронцы праваслаўных. І тут асабліва вялікія поспехі рабіла Кацярына II (1762–1796). А з другога боку, і кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў Панятоўскі, які правіў пад імем Станіслава Аўгуста (1764–1795), каб навесці ў краіне хоць нейкі парадак, вымушаны быў звяртацца за дапамогай да манархаў суседніх дзяржаў. Найчасцей ён прасіў падтрымкі ў расійскай імператрыцы, бо некалі быў яе фаварытам і фактычна атрымаў з рук царыцы каралеўскі трон. І дзеля таго ў 1764 годзе рускае войска прайшло праз нашыя землі на Варшаву.

ПАЧАТАК АГРЭСІІ ПАД СЦЯГАМ РЭЛІГІЙНЫМ. Ужо ў 1768 годзе, абаяраючыся на Слуцкую канфедэрацыю, Кацярына II прымусіла сейм ураўнаваць у правах праваслаўных з католікамі. Праўда, хутка спатрэбілася зноў ужыць сілу. Наступнае ўварванне адбылося ў 1771 годзе, калі Кацярына ў рукамі Мікалая Рэпіна разганяла канфедэрацыю ва ўкраінскім горадзе Бары, якая выступала за вяртанне католікам былых прывілеяў. Але папярэдне царыца задумала паўстанне сваіх аднаверцаў, украінскіх сялян (гайдамакаў), супраць каталіцкіх панюў. У Вялікім Княстве Літоўскім барскіх канфедэратаў падтрымаў вялікі гетман Агінскі, але і яго 2-тысячнае войска было разбіта.

Пасля гэтага Расія і яе хаўруснікі Прусія і Аўстрыя ў наступным 1772 годзе падзялілі між сабой значную частку Рэчы Паспалітай. Руска-

4

му двару дасталіся землі Вялікага Княства Літоўскага, што ляжалі прыкладна на ўсход ад Дняпра і на поўнач ад Заходняй Дзвіны. І з гэтага часу наш край на стагоддзі ператвараўся ў прадмет гандлю для суседніх дзяржаў.

ПЕРАД ВЫБАРАМ. Пагроза суседняй прымушала мясцовую шляхту прымаць адказнае рашэнне, бо ёй належала ў грамадстве вядучая роля. Скарыцца Расіі, моцная ўлада якой гарантвала б надзейны парадак? Шукаць выйсце на шляху адраджэння поўнае незалежнасці Вялікага Княства Літоўскага, бо саюз са старою Польшчай не выратаваў? А можа рэфармаваць Рэч Паспалітую па прыкладу Францыі і згуртавацца разам з палякамі, літоўцамі і ўкраінцамі перад знешняй небяспекай? Менавіта гэты погляд і пераважаў сярод польскай арыстакратыі. Сваёй пльынню ён захапіў і шляхту Вялікага Княства Літоўскага. Прарасійскую партыю аслабляла тое, што Кацярына II занялася вайной з Турцыяй і Швецыяй. А для адраджэння Вялікага Княства Літоўскага ў мясцовых панюў не хапала ні сілы, ні жадання. Іх нацыянальная самасвядомасць яшчэ толькі зярняткам ляжала пад тоўстым слоём паланізму.

ШКОЛЬНАЯ РЕФОРМА. У шляхецкім асяроддзі пераважала пачуццё грамадзянскай адказнасці за захаванне Рэчы Паспалітай. Знайшліся цвярозныя галовы, якія выратаванне дзяржавы бачылі ў рэформах. Яны і пачаліся са школьнай справы. У 1773 годзе была створана Эдукацыйная Камісія, ці міністэрства адукацыі, якое стала першым у Еўропе. Цікава, што да рэфармаў у галіне адукацыі мелі непасрэднае

Захар ШЫБЕКА

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ У ХІХ – ХХ СТАГОДДЗЯХ

(РАЗДЗЕЛЫ
З НЕНАДРУКАВАНАЙ КНИГІ)

5

дачыненне арыстакраты не толькі з Польскай Кароны. Думку аб стварэнні Эдукацыйнай Камісіі падаў апошні канцлер Вялікага Княства Літоўскага граф Іахім Храбтовіч. Яго бліжэйшым памочнікам быў пісар літоўскі Ігнацій Патоцкі. Камісію ўзначальваў віленскі епіскап князь Ігнацій Масальскі.

Пасля закрыцця ордэна езуітаў (1773 год) іх школы і фондушы (гэта значыць маёнты, прыбыткі ад якіх ішлі на адукацыю) перайшлі ў рукі дзяржавы. Манополія царквы на асвету парушалася. Побач з царкоўнымі ствараліся свецкія дзяржаўныя навучальныя ўстановы. Пачалі ўзнікаць і першыя прыватныя школы для дзяўчынак. Праграмы для выкладання ў свецкіх школах былі шматпрадметнымі, набліжанымі да практычнага жыцця. Уводзілася вывучэнне маральнасці, эканомікі, права палітычнага, гісторыі мастацтва, рамёстваў, гігіены, земляробства, гародніцтва, ваенных практыкаванняў і інш. Часам у школах не было падручнікаў, але заўсёды знаходзіліся стрэльбы і шаблі. Дзяржаве патрэбны былі змагары за незалежнасць. Свецкія школы асабліва плённа працавалі ў Мінску, Навагрудку, Гродне, Слуцку, Бабруйску. І толькі школы піярскага ордэна яшчэ вытрымлівалі канкурэнцыю, бо і яны пераходзілі да сучасных метадаў выкладання.

Пагроза страты незалежнасці вымагала, як вядома, і эканамічнага мацавання дзяржавы. Нагадаем паляпшэнне дарогі, завяршэнне ў 1784 годзе будаўніцтва каналаў Дняпр-Нёман (Агінскага) і Прыпяць-Буг (Каралеўскага), адк-

6

рыццё асобнымі магнатамі, накіравалі гродзенскага Тызенгаўза, мануфактур. Але змяніць тут нешта істотна за кароткі час не ўдалося. Большыя поспехі, акрамя асветы, назіраліся на шляху палітычных рэформ.

ПЕРШАЯ КАНСТЫТУЦЫЯ. На Чатырохгадовым сейме (1788–1792) большасць паслоў ад Вялікага Княства Літоўскага галасавала за канстытуцыю 3 траўня 1791 года, якая ўносіла ў жыццё шматнацыянальнай дзяржавы рэвалюцыйныя для таго часу перамены. У адрозненне ад суседніх краін, дзе існавала неабмежаваная ўлада каранаваных асоб, стваралася канстытуцыйная саслоўная манархія. Заканадаўчая ўлада поўнасцю адбіралася ў караля і перадавалася двухпалатнаму пастаяннаму сейму. У караля і яго міністраў заставалася толькі выканаўчая ўлада. За сваю дзейнасць яны неслі адказнасць перад сеймам. Пры гэтым падсправаздачнасць міністраў ўводзілася ўпершыню ў свеце. Кароль перастаў быць цацкай у руках магнатаў, бо яго выбранасць адмянялася. Каралеўская ўлада станавілася наследнай. Забараняліся канфедэрацыі, адкідаўся шкодны прынцып аднагалоснасці (*liberum veto*).

Мяшчане атрымалі права пасылаць сваіх паслоў у сейм і купляць зямлю па-за межамі гарадоў. Сяляне браліся пад абарону ўрада, самавольства панюў у дачыненні да іх абмя-

7

жоўвалася. Дэкларавалася свабода веры. Шляхта траціла выключнае становішча ў дзяржаве. Закладаўся пачатак грамадзянскіх і чалавечых правоў.

Знешняя небяспека і атмосфера ўздыму польскага патрыятызму на сейме паўплывала на тое, што паслы ад нашых і жамойцкіх земляў згадзіліся на поўнае зліццё ўрадаў, скарабаў і войск Вялікага Княства Літоўскага і Польскай Кароны, якое, праўда, так і не здзейснілася. Наколькі гэты крок быў правільным, меркаваць цяжка. Але так ці інакш на нашай тэрыторыі ўводзілася дэмакратычная канстытуцыя, другая ў свеце пасля паўночнаамерыканскай. Праўда, яна не была паслядоўнай у абароне правоў некаатолікаў і ніжэйшых саслоўяў. Хто ведае, можа спроба цэнтралізму была б і адкінута, а новыя парадкі адкрывалі шлях да сучаснага цывілізаванага жыцця і не толькі для палякаў, а для ўсіх народаў Рэчы Паспалітай...

ПРАЦЯГ АГРЭСІІ ПАД СЦЯГАМ ПАЛІТЫЧНЫМ. На жаль, гісторыя мела іншы накірунак. Новую канстытуцыю большасць шляхты сустрэла варожа. Ажыццёўленне рэвалюцыйных ідэй у суседняй дзяржаве вельмі ўстрывожыла і ўрад Расіі. Ён не быў зацікаўлены ў аздраўленні Рэчы Паспалітай, бо даўно выношваў планы далейшых захапаў яе тэрыторыі. Унутраныя і знешнія сілы рэакцыі хутка знайшлі агульную мову. Канфедэрацыя незадаволеных канстытуцыйнай фактычна ўзнікла ў Санкт-Пецярбургу 27 красавіка 1792 года пад

8

апёкай Кацярыны II. На 14 мая планавалася ўвод расійскіх войск у Рэч Паспалітую. Прыхільнікі старога рэжыму чакалі прыходу рускіх у Таргавіцы, што на Кіеўшчыне, і ў Вільні. Дзеля захавання сваіх парушаных волянасцей і пераваг у грамадстве арыстакратыя прадавала незалежнасць Айчыны.

Пасля паспяховага заканчэння вайны з Турцыяй урад Кацярыны II у траўні 1792 года ўрываецца ў Рэч Паспалітую сваімі лепшымі вайсковымі сіламі. Пасля няўдалых для абаронцаў Айчыны бітваў пад Мірам і Брэстам да Таргавіцкай канфедэрацыі далучыўся сам кароль Станіслаў Панятоўскі. З захаду ў наступ перайшло прускае войска Фрыдрых II, які да таго прыкідваўся надзейным хаўруснікам Рэчы Паспалітай. Супраціўленне рэфарматараў было зломлена. Рэакцыя перамагла. Канстытуцыя 3 траўня 1791 года была скасавана. Але Расія і Прусія на гэтым не спыніліся. У студзені 1792 года яны ў знак падзякі за “дапамогу” дабіліся ад Станіслава Панятоўскага права на другі падзел Рэчы Паспалітай. Расійскай імперыя захапіла цэнтральную частку Вялікага Княства Літоўскага і правабярэжную Украіну. Дзяржаўная мяжа Расіі праходзіла па лініі Дзвінск — Сморгонь — Нясвіж — Пінск. Ды і вольная частка Рэчы Паспалітай фактычна апынулася пад расійскім пратэктаратам. Рускае войска засталася ў Вільні і Варшаве.

Такой нахабнасці сваіх “выратавальнікаў” таргавіцкія і віленскія канфедэраты ніяк не чакалі. Жаданне зруйнаваць новую канстытуцыю вяло да руінавання самой дзяржавы.

У МАЙСТЭРНІ Валерыі ЖОЛТАК

АРАБІНА ЯК НАЦЫЯНАЛЬНЫ СІМВАЛ

...На мальберце: у вясновае неба, нібы з блакітнага шуюку вытканае, узносіцца царква Полацкай Святой Ефрасінні. Прасветлая і ясная ад белых сцен, зялёным радасным купалам імкне яна ў вышыню. За папаліста-ружовымі, празрыстымі аблачынамі... У самай жывой зялёнай сіле лістога дрэў перашэптываецца, жартуе, смяецца з ласкавым ветрам. Песціцца на сонцы мурава...

Як выказаць на палатне ўражанне такога жывога трапятання і несмяротны Дух Вечнага? Як дасягнуць гэтага пэндзлем і фарбамі? Няма вычарпальнага адказу нават у самога мастака. Гэта... Гэта ў руцэ (Боскай?). Бадай, у самой прыродзе чалавечай рукі. У адчуванні і ўспрыманні на зрок і нават, пэўна, на пах саміх фарбаў на палітры... (Для недасведчанага, для чалавека "збоку" — мала зразумела, цямная "тэорыя"). Нарэшце, у мастака ёсць сэрца... Найперш усё залежыць, відаць, ад самога мастака. Як асобы. Яго духоўнага складу. Здольнасці бачыць і адчуваць. І выяўляць — і сябе самога.

Такое тлумачэнне, бадай, найбольш зразумелае. Мастацтва — ад твора — уражанне міжволі спараджае вобразны свет, блізкаму стану ўласнага занятку: воль тут, у гэтых сценах, у цеснай манаскай келлі, яна жыла, пісала кнігі, вучыла... Ігумення-асветніца. Адсюль кіравалася ў Іерусалім. Там і памерла. Незалежна ад гэтых ведаў узнікае вобраз і др у г о й Ефрасінні — Прадславы. Унучкі князя Усяслава-Чарадзея. Маладзенькай князёўнай, можа, гуляла яна недзе тут паблізу, у надрэчных, наддзвінскіх травах (можа, нават басанож...) рвала рамонкі і залатыя люцікі, пляла з іх ня-мудрыя вянкi, скурушы з галавы абавязковы дзявочы плат, ускладвала вянкi на русыя косы. І сама з сабою смялася ад беспклапотнага шчасця...

Ці прадчувала яна тады сваю, дараваную ёй Богам Долго? "Святая Ефрасіння" — скончаная, у годнай аправе, любая сэрца работа. Але перад выставай у самой мастачкі ёсць патрэба яшчэ раз падксіці да яе з пэндзлем...

Такая работа.

Нястомная падарожніца — праз усё сваё творчае жыццё — Валерыя Жолтак аддана і натхненна сцвярджае сябе ў жанры пейзажа. Вясною і ўвосень, улетку і зімою схадзіла і з'ездзіла яна ўсю Беларусь. "Мінус 20 па Цэльсію"... Такім студзеньскім ці лютаўскім днём пісала яна пагоркавую дарогу на Радашковічы. Кругом — ні жывое душы. Толькі прытоены ад сцюжы рэдкі прысады абапал дарогі. — І ў такі мароз выстаялі вы з

эцюднікам і фарбамі на той дарозе?

— Не толькі ж стаяла... — стрымана ўсміхаецца Валерыя Канстанцінаўна.

А вось сцішаная восенню, утульная "Вёска Сёмкава". Позірк мастачкі з недалёкага кургана. Таксама адна сядзела яна на тым кургане, а побач, пад лёгкім ветрыкам, толькі зябка пацелвалася не зусім яшчэ распанутая арабіна. Гарэлі, як вугольчыкі, прыхопленыя начным надмарзам, пацугнутыя прыкметнай ужко чарнотой буіныя горка-саладкавыя ягады. А ўнізе — пад нагамі — у мройлівым шэраватым святле лагоднай восені падкаваліся хаты пад белымі дахамі, слаліся рэдкія дымы на агародах, выліліся купы дрэў, дзе да рэшт апалях, а дзе яшчэ і ацалелых — здалёку — жаўтлява-залатых...

Міль-міль, даўні-даўні, незбыты свет! Колькі ў табе характа, дэбрыні і лекаў для душы, што так даўно ад цябе адарвалася і гібее ў тлумнай немачы. І толькі моліцца на цябе. І за цябе моліцца! Каб толькі ты жыла, родная зямля...

"Наша Беларусь":

...Адзінае ва ўсім свеце характа — Лепельскія азёры! "Сіняе вока" (яно нагадала мне развітанне з Ісык-Кулем...). "Налібоцкая пушча", агучаная ледзь улоўным перазвонам магутных медзяных ствалоу-труб і гоманам у паднябессі зялёных чупрын. Хвоі гамоняць... А паводка на Сажы... Бярэзіна ў разліве. Вяча. Коласавы мясціны. Купалавы вербы ў Вязынцы. Крынічка ў Ракуцёўшчыне. Бярэзавы ружовы сон вакол Каралішчавіч у сакавіку. Спатканне Друці з Дняпром у Рагачове (там засталіся шчаслівыя імгненні і майго юнацтва...).

А чым, здавалася б, здольная была захапіць мастачку "Старая занядбаная піпня" — недзе таксама на беразе Сажы ці Проні? А вось жа спыніла яе ўвагу... Ці не падабенствам — і на самае чалавечае жыццё? Колькі іх, такіх разбураных, занядбаных людзьмі і Богам лёсаў, марнее сёння на зямлі ў нікчэмнасці і непапраўнай страце! Мастацкая метафара? А, можа, гэта толькі мае, гледача, уяўленне? Так ці інакш, а выклікала яго мова пейзажа Валерыі Жолтак, выкарадна-стрыманая, нязменна прывабная сваёй нязмушанай уладай над фарбамі.

Гэтаксам, як выклікаюць цэлы шэраг асацыяцый-ўспамінаў яе "Коні", што пасуцца на ўжо выпасенай і сонцам выпаленай пашы (як выразна выказаны гэты настрой, дасягнуты такім удалым скарыстаннем пясчанага, жоўтага і бягла-зялёнага колераў!). Гурт коней. Нават дзіўна, дзе яна стрэла іх на цяперашніх беларускіх выпасах? Зараз... Але ж: "Пасуцца яшчэ

не апошнія коні!" І ўспамінаеш незабыўную Жэнечку Янішчыц... Яе шчымлівую ўцеху: "І складзены песні чыесь у стагах..."

Загадкавая, загадкавая прырода Мастацтва! І ці трэба ўжо гэтак пільна капаць вакол яе ржавымі рыдлёўкамі?..

...А дарога мастака не спынялася. Вяла далей і далей. І ўдзячным пленам нязменна была ўзнагароджаная і на Закарпацці, і ў падарожжы па Крыме, і па Арменіі, і ў Сібіры. Непаўторнай веліччу і нястратным настроем Вечнага захаплялі і засталіся на палотнах мастачкі храмы Пскова і Ноўгарада Вялікага...

Аднак пералік, толькі пералік, усяго зробленага за жыццё гаворыць вельмі мала. Гэтак, як і кнігу, як бы хто старанна ні пераказваў табе, яе трэба чытаць самому. Мастацкі твор — няхай гэта будзе скульптура, жывапіс — найлепш страціць з ім, пабачыць у майстэрні мастака ці на выставе.

Валерыя Жолтак рыхтуецца да выставы сваіх работ за апошнія гады творчасці. Пейзаж і нацюрморт. Перавагу аддаць мастачка гэтым жанрам.

На папярэдняй выставе былі паказаны яе жанравыя кампазіцыі і партрэтны жывапіс.

Яшчэ ў 1958 годзе на рэспубліканскай выставе мастакоў з'явіўся нацюрморт Валерыі Жолтак "Лясныя званочкі". Той бязважкі сіне-блакітны подых у паліваным гладышы на белым падваконніку быў як шчасны смех, як мара, як сон, што ўзносіць душу ў завоблачную вышыню... Адмыслова вытканы рукамі жанчыны-старанніцы ручнік з беларускага лёну (бе-

лага і чырвонага — жыццядайных! — колераў) цудоўна як бы акцэнтаваў нацыянальную належнасць гэтага характа да зямлі, якая гадавала і самую мастачку.

Можна пэўна сказаць, што з тых "Званочкаў" і пачаўся ў Валерыі Жолтак Час яе служэння Нацюрморту.

Нацюрморт з брызгалінай, Нацюрморт з восеньскімі грушамі. Блакітны нацюрморт. Нацюрморт "Лірычны". Без цвіце. Яблыня зацвітае. Цюльпаны. Ірысы. Півоні. Флоксы. Хрызантэмы... А яшчэ "Грэчка цвіце"... Нацюрморт "Лён мой"...

На фоне адметнейшых — у чатырнаццаць і шаснаццаць нітоў! — беларускіх абрусаў і ручнікоў драўляны старадаўні калаўротак... (Не кожная жанчына сядала за яго — толькі самыя спрытныя і ўвішныя праллі!). Побач на лаве — кукла срэбнага кужалю і драўляны грабянец — часаць такі кужаль. А таксама напрудзеная ручайка і клубок нітак...

Нацюрморт з народнай керамікай... Увесь рэквізіт яго, як і заўсёды ў Валерыі Жолтак, удала скампанаваны і як бы падкрэслены — адваедна настрою, тэрміну, сезону — абавязковым маляўнічым акцэнтам. Часцей гэта бывае гронка арабіны. Чырвонай ці чорнай. Арабіны маюць здольнасць так нязмушана ўпрыгожыць і падкрэсліць аўтарскую задуму! Гэта адзначаюць нават мастацтвазнаўцы: пунсовая арабіна ў Валерыі Жолтак — як наш нацыянальны сімвал... А як палаюць яны ў букетах на палотнах мастачкі! Чырвоныя і чорныя арабіны!

А хіба абдызеш увагай нацюрморт "Хлеб"? Зноў жа наш, нашай беларускай зямлі хлеб: сноп жыта, сноп пшаніцы, аўсяны сноп, у галоўках шапача снапок маку... А на стале, на бялюткім абрусе боханы хлеба... Здаецца, нават адчуваеш пах добра выпечанай, рудаватай скарынкі... Толькі адкрой лусту, памаж добра свежым, збітым маслам ці мёдам! А сала таксама хіба ж сапсавала б справу?.. Дзе мы? У якім часе і свеце?

...А яшчэ! Нацюрморт "Меднае начынне"... Як жар, гарыць медны (!) глянц. (Колькі памятаю, дома ў нас былі заўсёды глянцныя глянцы). Гэтакі ж, пэўна, паўвядзёрны чыгун, патэльня, дзіўная нейкая каструля з чайнікам... Беларусы — даўно — былі выдатнымі меднікамі!.. А яшчэ запэўніваю вас: вы не толькі ніколі ў жыцці не бачылі, вы ўявіць сабе не здолеце і такія хатнія вагі! На адмысловых, цяжэзных, медных панцугах. І з гэтакімі ж цяжэзнымі меднымі шалямі-талеркамі. Тым вагам, пэўна, мо дзвесце ці, можа, па трыста нават год... Цікава, што на іх важылі? Камеце? Золата? Ці людскія лё-

сы? Так і ўяўляецца мне, як гупнуў і кульнуў адну медную талерку цяжэжны, падкаваны медзю мужчынскі бот... Як кульнулася другая талерка, і ўскінулася на ёй — хіснулася і не ўтрымалася — іншая постаць. Жаночая, хілая, сплаканая... Што яна важыла на тых вагах? Гаспадарова багацце ці свае слёзы?..

Спынюся! Усё роўна не пералічу, не назаву, не ўспомню усё убачанае, адчутае і перажытае ў майстэрні мастака. Не хопіць захаплення, а галоўнае — споў не хопіць выказаць захапленне характавом, уладай над фарбамі, адчуваннем "душы" натуры... І нястрымнай аддачай цеплыні ўласнага сэрца і жыцця ўсёй гэтай неабдымнай стыхіі мастацтва.

Гэта сапраўды непамерна. Зрабіць столькі і такой работы за жаночае (няхай сабе і немалое ўжо) жыццё. І як быццам непрыкметна. Без груку і грому. Без паказных прэзентацый і інтэр'ю. Без салонаў і наведванняў (хто не ведае, як яны наладжваюцца!) афіцыйных уплывовых асоб... Пасля чаго неўзабаве ў друку з'яўляюцца паведамленні "аб прысваенні звання"... Мільня мужчынскія гульні! (Праўда, і сярод нашых сястры трапляюцца таксама са справнымі "локцямі"...) Яна ніколі не пісала партрэтаў "правадыроў", партрэтаў начальнікаў і іх жонак. У яе не было "будоўляў камунізму". Ёй ніколі ніхто не прапаноўваў паступаць у партыю... (Затое ў яе не было партэбы і ганебна адрышчывацца ад яе). Напэўна ж таму — афіцыйна — яе і не заўважалі на "пярэднім краі" грамадскага жыцця...

А мастацкімі палотнамі Валерыі Жолтак тым не менш гледачы захапляліся... На выставах мастакоў Беларусі ў Пекіне, у Бухарэсце, Будапешце, Варшаве. Яе нацюрморты і пейзажы бачылі ў Італіі, Англіі, Германіі...

Яе творы экспануюць і захоўваюць як уласнасць Дзяржаўныя мастацкія музеі і іншыя музеі рэспублікі... Яны ёсць у клубах, імі цешацца дзеці школы-інтэрната. Іх можна убачыць на сценах бібліятэкі Акадэміі навук і ў бальніцы. Імі ганарыцца тыя шчаслівыя, у каго дома "пахне чабор" — яе асенні нацюрморт. Або лірычна свецяцца бярозы ў сакавіку...

Многа гэта ці мала? Галоўнае і ўцешнае іншае. Мастачка Валерыя Жолтак не стамілася ў творчай дарозе. Не стамілася наталяць сябе характавом.

І не трэба гаворкі пра юбілеі... Алена ВАСІЛЕВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: работы В. ЖОЛТАК. "Полацк. Спаса-Ефрасініўская царква"; "Нацюрморт з грушамі".

АБ'ЯДНАНЫЯ АДНОЙ ІДЭЯЙ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

— Пісаў і друкаваў у старада-рожскай раённай газеце. Школьнікам надрукаваў першыя вершы ў часопісе “Польмя”. Максім Танк тады быў рэдактарам. Ён іх прыняў, прачытаў цэлы штыт школьніка і выбраў два вершы. Падзея!

— У 1987 і ў 1988 у цябе выходзіла па паэтычным зборніку. Добра пісалася?

— Асабліва і не пісалася. Проста калі надаралася вольная часіна, хацелася нешта выказаць. Хаця, калі быць шчырым, цяжка было сказаць праўду. Ніколі не забуду, як у выдавецтве “Рэдагавалі” маю паэму “Хат вячысты дар”. Я пераконваю хлопцаў не чапаць майго тэксту, бо так ёсць, як я пішу. А яны гавораць: “Не, такога няма” і ўсе на цензуру спасылаюцца.

— Ты заканчваў філфак, настаўнічаў на вёсцы, а потым працаваў у Інстытуце этнаграфіі і фальклору. Гэта была проста праца, ці да народнай творчасці пацягнулася твая душа?

— Адначасова і тое, і другое. Этнаграфія, народная культура — гэта вёска, тое, чым мы жылі. Хацелася пра гэта пісаць, шырэй глядзець на культуру, якую ведаў з маленства. Фальклор жа — аснова культуры.

— А якая была тэма тваёй дысертацыі?

— Этнаграфічная: “Быт і культура беларусаў у творчасці Уладзіслава Сыракомлі”.

— Дык вунь адкуль, аказваецца, ідзе зацікаўленне Сыракомлем...

— Сапраўды з таго часу пачынаецца маё захапленне беларускай польскамоўнай літаратурай і наогул беларускай літаратурай XIX стагоддзя. Я зразумеў, што наша літаратура значна багацейшая, чым падаецца ў хрэстаматыях і падручніках.

— Творчасці Сыракомлі, Чачота, Зана ні ў школе, ні нават ва ўніверсітэце мы не вывучалі.

— Вось тут, здаецца, мы і падыходзім да самага галоўнага, чаму я спыніўся на гэтым перыядзе, займаюся ім і яшчэ, відаць, доўга буду займацца. Літаратура XIX стагоддзя, па сутнасці, не адкрыта. Мы вывучалі толькі рэшткі яе, а больш дакладна, толькі беларускамоўныя творы. Той жа Максім Гарэцкі, калі склаў сваю хрэстаматыю, пісаў гісторыю беларускай літаратуры, вылучаў толькі беларускамоўную літаратуру. І на тым этапе такі падыход быў правільным, бо нам трэба было сцвярдзіць нацыю, а для гэтага паказаць літаратуру на беларускай мове. Цяпер мы сцвярдзілі нацыю, маем сваю дзяржаву, хаця да поўнай незалежнасці нам далёкавата пакуль. Але паглядзець шырэй і глыбей на нашу спадчыну час прыйшоў.

— Письменнікі-філаматы не адмаўлялі беларускай мовы, змагаліся за яе пашырэнне і ў той жа час пісалі свае творы на польскай мове. Як гэта ўсе вытлумачыць?

— Вось тут і праблема. На працягу некалькіх стагоддзяў Вялікае Княства Літоўскае існавала як беларуская дзяржава, але калі яно ўвайшло ў Рэч Паспалітую, польская мова паступова выціснула беларускую і стала дзяржаўнай. І такое становішча існавала не адно стагоддзе. Калі пачыналася творчасць паэтаў-філаматаў, нават друкаванне на беларускай мове было праблемай. І ўсе ж беларускае нацыянальнае адраджэнне пачынаецца якраз з

польскамоўных пісьменнікаў. Паэты-рамантыкі найперш звярнуліся да народнай творчасці, да народнай культуры, прыпаўшы да іх як да крыніцы абнаўлення. Тамаш Зан, Ануфры Петрашкевіч, Ян Чачот, за імі да беларускага фальклору звярнуўся Адам Міцкевіч. А ад фальклору адзін крок да мовы. Яго зрабіў Ян Чачот, у 1819 годзе напісаўшы верш на беларускай мове. Ён нават склаў невялічкі слоўнічак. Рабіліся першыя спробы вызначыць моўныя нормы, вылучыць яе асаблівасці. Філаматы збіралі звесткі пра Беларусь, побыт яе народа, мову, на якой гавораць розныя слаі грамадства, выдалі інструкцыю збірання этнаграфічных матэрыялаў, што адразу была канфіскавана паліцыяй.

— За што Ян Чачот, Тамаш Зан, іншыя філаматы трапілі за кратамі, былі асланы ў глыбіню Расіі? Палітыкай яны быццам бы і не займаліся?

— За тое, што хацелі асветы свайму народу. Даказвалі, што і ў беларусаў была свая гісторыя. Выступалі супраць расійскага гвалту і за агульную з Польшчай дзяржаву.

— Ідэалізацыя беларуска-польскіх стасункаў, думаю, была ў іх памылковай? Бо чым паланізацыя лепш за русіфікацыю?

— Нічым не лепш, але гэта іх погляды, іх думкі. Разыходжанні былі нават паміж самімі філаматамі.

— Ты не баішся называць Адама Міцкевіча беларускім пісьменнікам?

— Адам Міцкевіч агульны наш з палякамі класік. Мы не павінны адбіраць яго ў Польшчы, бо ён зрабіў пераварот у польскай літаратуры. Хаця амаль не жыве ў гэтай краіне, у эміграцыі змагаўся за аднаўленне Польшчы. Разам з тым Адам Міцкевіч многа зрабіў і для беларускай культуры. Хоць і па-польску, але ж пісаў пра нас, беларусаў. Быў заснавальнікам рамантызму ў беларускай літаратуры, пракаў шлях для наступных пакаленняў, і гэта быў шлях у народнасць, зварот да фальклору, да народнай культуры, мовы. Дык чаму, скажыце, мы павінны адмаўляцца ад такіх пісьменнікаў? Тым больш, што ўсе яны залічвалі сябе да Літвы і называлі сябе літвінамі. Пушкін называў Міцкевіча “певцом Литвы”, гэта значыць “певцом Беларусі”. Пушкін гаварыў, а мы баімся.

— Як ты думаеш, чаму ў беларусаў так слаба развіта пачуццё нацыянальнай годнасці? Чаму нам нічога свайго не трэба? Рабская нейкая псіхалогія — гэта што, нацыянальная рыса?

— Не, мы нармальныя. А рабская псіхалогія — вынік таго, што мы доўгія гады жылі пад Польшчай, то пад Расіяй. Вось і цяпер не можам уявіць, як пра жыць без Расіі.

— Але ж гэтыя рысы з’явіліся не сёння. У Сыракомлі нават ёсць твор “Жменя пшаніцы”, з якога відаць, што мы заўсёды больш захапляліся замежным, чым шанавалі сваё.

...Войт, адчуваючы старэчую нямогласць, хоча выбраць з трох сыноў сабе замену і пасылае іх за мяжу. Вярнуўшыся, адзін захапляецца нямецкімі строямі, другі хваліць польскую мову і песні, і толькі апошні прывёз з Украіны пшаніцу, ад якой восенню спадзяецца прычкаць багатага ўмалоту, дбае пра дабрабыт і багатае роднага краю. Яго і прызначыў бацька войтам.

— Мудры чалавек быў Сыракомля. Разумеў, што культуру, духоўныя багацці нельга запазычыць, яны свае ў кожнага народа, а добрае і карыснае можна і ў суседзяў пераняць.

— Калі чытала тваю кніжку “Лісце забытых алегій”, склалася ўражанне, што пісаў яе для душы, з замілаваннем.

— Так. Пачынаў яе з нарыса пра Сыракомлю, вырашыў праехаць па ягоных мясцінах, зыходзячы з выслоўя: каб зразу мець паэта, трэба пабываць на яго радзіме. Цікавыя сустрэчы з людзьмі, калі чуеш тую ж мову, якую чулі твае папярэднікі, тыя ж назвы, паданні, што яны чулі. Па Чачотавых мясцінах прайшоў. Пачуў легенды пра возера Свіцязь, пасля якіх на балады Міцкевіча гляджу пачуццямі. Аб’ездзіў Віленшчыну, дзе гучыць чыстая беларуская мова.

— А што ў гэтых падарожжах лічыш сваім самым галоўным адкрыццём?

— Самае галоўнае — гэта сустрэча з зямлёй, якая ўзгадала выдатных беларускіх паэтаў. Зусім па-іншаму чытаю іх творы цяпер. Акапы, напрыклад. Купала там хадзіў, бачыў тое неба, зямлю, араў гэту зямлю. Уся Купалава паэзія звязана з Акапамі.

— А чым займаешся зараз? Вершы пішаць?

— Вершы даўно не пішу. Поўнаасцю загібіўся ў тую тэму, пра якую гаварылі вышэй. Хачу пераканаць і іншых, што ў XIX стагоддзі мы мелі вялікую літаратуру, і таму найперш паказаць творчасць нашых рамантыкаў. Падрыхтаваў кнігу “Зорка філаматаў”. Яна ўжо здадзена ў выдавецтва. Перакапаў горы літаратуры, каб раскажаць пра дзясцяць лепшых, на мой погляд, пісьменнікаў-філаматаў, якія былі пачынальнікамі беларускага нацыянальнага адраджэння, хоць большасць з іх пісала на польскай мове. У кнізе вялікі ўступны артыкул, нарыс пра кожнага і найбольш характэрныя яго творы, пісьмы, запіскі, якія я пераклаў на беларускую мову. Першым прадстаўлены ў кнізе Адам Міцкевіч.

Я сам пераклаў урывак з “Пана Тадэвуша”, з “Дзядоў” урывак з III часткі, які ніколі ў нас не перакладаўся. Ён пра філаматаў у час іх зняволення ў Базыльскім кляштары. Міхал Рукевіч быў сапраўдным дзекабрыстам, разам з імі і гараваў у Чыце ў Пятроўскім заводзе. Францішак Малеўскі — адзін з кіраўнікоў філаматаў. Ігнат Дамейка таксама філамат, нацыянальны герой Чылі, які моцна тужыў па Беларусі і ў канцы жыцця прыезджаў сюды, плакаў, калі слухаў беларускія народныя песні. Юзаф Кавалеўскі, асланы ў Казань, стаў вядомым манголазнаўцам. Да канца жыцця ўсе яны былі як адна дружная сям’я, хоць жылі ў розных канцах свету, былі адданымі адной ідэі.

— Адна ідэя. Як яе можна вызначыць?

— Гэта ідэя Радзімы, яе вызваленне з няволі, нацыянальнае адраджэнне.

— У тваёй тэорыі беларускіх польскамоўных пісьменнікаў знойдуцца мусіць і праціўнікі.

— Праціўнікаў не павіна быць, бо тут няма чаму супраціўляцца. Надышоў час шырэй глядзець на сваю спадчыну.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

Міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч і народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін 20 красавіка наведвалі творчую майстэрню скульптара Мікалая Рыжанкова. Яны цёпла павіншавалі майстра з прысваеннем яму звання “Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь”. НА ЗДЫМКУ: АНАТОЛЬ БУТЭВІЧ і ІВАН ШАМЯКІН у майстэрні мастака М. РЫЖАНКОВА (у цэнтры).
Фота Генадзя СЯМЁНАВА.

150 ВЫПУСКАЎ ТЭЛЕЧАСОПІСА “РОДНАЕ СЛОВА”

29 красавіка 1994 года споўнілася пятнаццаць гадоў з часу выхаду першага выпуску тэлевізійнага часопіса “Роднае слова”.

Сваё жыццё тэлечасопіс распачаў у тую пару, калі моўныя пытанні ў палітычным аспекце ніхто сур’ёзна не парушаў: ні радыё, ні друк, ні наш “ЛіМ”. Усе маўчалі, нечага чакалі, хаця і ўсе бачылі, што ідзе дзяржаўнае заняўданне нацыянальнага жыцця.

Гэта цяпер шмат якія газеты ды часопісы пішуць і гавораць пра мову. Маем нават адпаведную газету “Наша слова” і Таварыства беларускай мовы. А ў 1979 годзе тэлечасопіс “Роднае слова” быў адзіны ў рэспубліцы такім грамадскім агніскам, пры якім вышэйшыя ўлады пачыналіся моўныя пытанні. Да жыцця часопіс паўстаў з прыходам на працу ў Дзяржаўны камітэт БССР па тэлебачанні і радыёвяшчання Генадзя Бураўкіна. Гэта ён найперш патурбаваўся, каб такі часопіс быў на тэлебачанні. Шмат гадоў ён асабіста, як старшыня Камітэта, аскаваўся ім, прымаў на сябе ўдары партакратаў, якім найчасцей было не даспадобы тое, пра што і каго гаварылася, паказвалася з блакітнага экрану.

Першым вядучым “Роднага слова” быў пісьменнік Максім Лужанін, затым вялі перадачу Пётра Садоўскі, Янка Саламевіч, Андрэй Каляда і іншыя. Шмат зрабілі для станаўлення

тэлечасопіса “Роднае слова” пісьменнік Уладзімір Юрэвіч, мовазнаўца Фёдар Янкоўскі. Шчыра падтрымаў выхад тэлечасопіса Янка Брыль. Гэта на іх энтузіязме, іхняй энергіі былі заснаваны першыя выпускі тэлечасопіса. Выхад яго цёплым словам прывітаў таксама Кандрат Крапіва...

З тае пары выйшла сто пяцьдзесят выпускаў тэлечасопіса “Роднае слова” і ў яго з’явіўся цэзка — метадычна-навуковы часопіс Міністэрства адукацыі, які таксама завецца “Роднае слова”, пра з’яўленне якога, каб ён на радзіўся, між іншым, тэлевізійны часопіс таксама няма ла турбаваўся, кляцаўся.

Тэлевізійны часопіс “Роднае слова” прайшоў шлях ад моўнай паняверкі ў рэспубліцы да прызнання нашай мовы дзяржаўнай.

“Роднаму слову” прыемна, што многія з тых, хто прымаў удзел у ім, сталі вядомымі дзеячамі культуры, грамадскага жыцця.

...Багаты летапіс у “Роднага слова”. І яму дрэўжыцца, аж пакуль цалкам не ўсталюецца фактычная дзяржаўнасць роднай мовы ў рэспубліцы. Але і тады, калі ўсталюецца, у “Роднага слова” будзе непачаты край працы.

Мова — гэта ж неабсяжны акіян, і працы ў ім хопіць не аднаму пакапенню.

РОДНАСЛОВЕЦ.

І НАДСОН ЗРАБІЎ КОПІЮ...

Вядомы кампазітар Яўген Паплаўскі знайшоў у Поразава, на ягонай радзіме, у сямейнай кніжнай спадчыне, унікальнае выданне. Нагадаем, што Я. Паплаўскі — унучаты пляменнік вядомага з гісторыі беларускага ксяндза Станіслава Глякоўскага. Знойдзенае выданне — доктарская дысертацыя Глякоўскага, абароненая ў Ват’кане і надрукаваная ў Вільні ў 1937 годзе. Прысвечана яна працы Івана Кранштацкага “Маё жыццё ў Хрысце”. Цікава, што аб’ектам даследавання каталіцкага святара зрабілася праца праваслаўнага багаслова. І яшчэ цікава, што імя аўтара дысертацыі па-

дадзена як “Станіслаў Гляк” — ці не ёсць гэта праўдзівае, “неспаланізаванае” прозвішча ксяндза Глякоўскага? Выдадзена на латыні, праца чакае перакладу на беларускую: гэта, безумоўна, матэрыял, варты публікацыі ў часопісе “Хрысціянская думка”. Пакуль жа, даведаўшыся пра знаходку ў Поразава, дысертацыяй кс. Глякоўскага зацікавіўся айцец Аляксандр Надсон, зрабіў яе ксеракопію і павёз у Лондан. Дагэтуль было наадварот: выданні ды рукапісы з архіва Лонданскай бібліятэкі імя Ф. Скарыны вярталіся ў выглядзе ксеракопій на Беларусь...

З ГІСТОРЫІ ФІЛАТЭЛІІ

ПРЫСВЕЧАНЫ КАСЦЮШКУ

У 1984 годзе была выдадзена невялікая кніга “Філатэлія пра Беларусь”. У адным з яе раздзелаў аб слаўтых людзях, выхадцах з Беларусі, я вельмі мала раскажаў аб паштовых выпусках, прысвечаных Т. Касцюшкі. У гэтым раздзеле пра вялікага паўстанца ўсяго пяць радкоў: “На Брэстчыне нарадзіўся і некаторы час жыў вядомы дзеяч польскага нацыянальна-вызваленчага руху Т. Касцюшка — выхадзец са старадаўняга шляхецкага роду беларускага паходжання. Паштовыя ведамствы шэрагу краін прысвядзілі Т. Касцюшкі

залежнасці ЗША. Адзначаючы 200-гадовы юбілей гэтай бітвы, польская пошта ў 1977 годзе прымяніла памятны штэмпель у адным з паштовых аддзяленняў Кракава. У малюнку штэмпеля — партрэт Касцюшкі на фоне карты ЗША.

Многа марак пра Касцюшкі і паўстанне 1794 года было выдадзена ў пасляваеннай Польшчы. Вось толькі некаторыя з іх. На першай пасляваеннай польскай серыі марак, выдадзенай у верасні 1944 года, былі змешчаны партрэты нацыянальных герояў краіны — Касцюшкі, Траўгута і Дамброўскага. Прычым, партрэт Т. Касцюшкі на марцы быў перададзены па тым жа арыгінале — партрэту А. Аляшчынскага 1829 года, што і на марцы 1932 года, згаданай вышэй.

Да 160-годдзя паўстання 1794 года ў 1954 годзе польская пошта выдала тры буйнафармацыйныя маркі. На адной з іх рэпрадуцыравана цэнтральная частка вядомага палатна пэндзля Я. Матэйкі “Касцюшка пад Рославіцамі” (1888 г.), што захоўваецца ў Нацыянальным музеі ў Кракаве.

У 1975 годзе паштовыя ведамствы многіх краін свету адзначылі 200-годдзе незалежнасці ЗША выпускам марак, канвертаў і спецгашэнняў. Пошта Польшчы выдала серыю марак і блок пад назвай “Палякі ў жыцці Амерыкі”. Дзве маркі гэтага выпуску прысвечаны Касцюшкі. У 1979 годзе ў горадзе Філадэльфія (ЗША) быў адкрыты помнік нацыянальнаму герою Польшчы і ЗША — Т. Касцюшкі, выкананы скульптарам прафесарам М. Канечным. Гэты помнік — дар польскага народа амерыканскаму ў гонар 200-годдзя ЗША. У тым жа годзе пошта Польшчы выпусціла марку з адлюстраваннем гэтага помніка. Ёсць імя Касцюшкі і на карце далёкай Аўстраліі. У 40-х гадах XIX стагоддзя польскі геолог, падарожнік і даследчык Аўстраліі П. Стралецкі назваў імям Касцюшкі самы высокі пік Вялікага Водападзельнага хрыбта — вышэйшая кропка Аўстраліі гара Касцюшкі — 2 230 метраў над узроўнем мора (на поўдзень ад Канберы). У 70-х гадах пошта Аўстраліі прымяняла спецыяльны штэмпель, у тэксце якога прыведзена назва гары — Касцюшка.

Яшчэ некалькі цікавых выпускаў пра Касцюшкі.

У гады другой сусветнай вайны ў няволі ў немцаў знаходзілася вялікая колькасць

паланёных у 1939 годзе польскіх афіцэраў. Яны былі размешчаны ў спецыяльных лагерах. У 1944 годзе ў некалькіх месцах зняволення ўзнікла лагерная пошта, якая выпускала свае маркі. І, вядома ж, сярод іх аказаліся маркі, прысвечаныя паўстанню 1794 года і Т. Касцюшкі. У лагеры Вальдэнберг была выпушчана марка, што адзначыла 150-ю гадавіну паўстання 1794 года. На яе малюнку адлюстраваны паўстанцы са зброяй у руках — косамі, віламі, сякерамі. У тым жа лагеры была выдадзена серыя марак “Гетмань”. На адной з мініячур гэтай серыі — партрэт Касцюшкі ў акаймаванні паўстанцкай зброі і дубовых лістоў. У лагеры Грос Борн у тым жа 1944 годзе таксама дзейнічала лагерная пошта. Адна з серыі марак гэтай пошты называлася “Барацьбіты за свабоду”, а на адной з мініячур быў партрэт Т. Касцюшкі, выкананы лагерным мастаком ваеннапалонным.

Вось далёка не поўныя апавяд пра паштовыя выпускі розных краін, прысвечаныя нашаму слаўнаму земляку.

Леў КОЛАСАЎ.

СВЯТА АДЫЛОСЯ!

Прыгажосць выратуе свет... Гэтую фразу заўсёды паўтараюць на конкурсах прыгажунь. Але ж не стройныя ногі і не аб'ёмы бёдраў меў на ўвазе аўтар гэтых радкоў. Ёсць і іншая прыгажосць — прыгажосць руху, грацыі, багатага ўнутранага свету. На свята такой прыгажосці і трапіў наш фотакарэспандэнт. 24 красавіка ў Палацы культуры тонкасуконнага камбіната праходзіў дзіцячы конкурс выканаўцаў сучаснага бальнага танца. Самыя юныя ўдзельнікі — танцоры ва ўзросце 7-8 гадоў — зачароўвалі сваёй непасрэднасцю. Нават строгае і вельмі кампетэнтнае журы, у склад якога ўваходзілі прэзідэнт Федэрацыі спартыўнага танца Рэспублікі Беларусь В. Парахневіч, віцэ-прэзідэнт ФСТБ М. Коначай, член прэзідыума Л. Лазарава, прафесійны педагог В. Грабіцкая і арганізатар конкурсу М. Сырыцкі, вымушана было прызнаць, што цяжэй за ўсё выбраць фіналістаў менавіта ў гэтай цудоўнай групе. Трохі старэйшыя танцоры 9--10 гадоў ужо набылі вопыт саборніцтваў і трымаліся больш упэўнена і прафесійна, але і яны з павагай глядзелі на сваіх старэйшых таварышаў — танцораў класа “С”, якім ужо споўнілася 12--13 гадоў!

Мы задалі пытанне арганізатару конкурсу, кіраўніку клуба сучаснага бальнага танца “Альтаір” М. Сырыцкаму: “Хто ж фінансаваў гэтае мерапрыемства?” Міхаіл Аляксандравіч у адказ засмяяўся: “Мы лічым, што калі хочаш, каб у цябе ў жыцці былі свята, то арганізуй іх сабе сам. Мы ні ў кога не прасілі грошай, проста запрасілі гасцей з іншых калектываў, да нас прыхалі дзеці з Віцебска, Гродна, Гомеля. Бацькі на грамадскіх пачатках рабілі ўсё: працавалі ў лічылнай

камісіі, вялі конкурс, старэйшыя дзеці адказвалі за музыку. І як бацьчыце, свята адылося!”

Мы падумалі: можна наракаць на нашу неўладкаванасць, на цяжкасці жыцця, а можна насуперак усяму выхоўваць прыгажосць у нашых дзецях і дарыць гэтую прыгажосць тым, хто вакол нас.

Людміла ЛЕБЕДЗЕВА.

НА ЗДЫМКАХ: у час конкурсу. Фота Віктара СТАВЕРА.

свае выпускі”. Калі расшыфраваць апошні сказ, то стане вядома, што паштовыя выпускі, якія расказваюць пра Касцюшкі, былі ажыццёўлены ў Польшчы, ЗША і Аўстраліі. І выпускаў гэтых многа, у адным газетным артыкуле пра ўсё і не раскажаш, таму я абмяжую свой апавяд толькі самымі цікавымі. Што ж тычыцца маёй кнігі “Філатэлія пра Беларусь” і кароткай згадкі ў ёй пра Касцюшкі, то пісалася яна ў 1981--1983 гадах, выйшла ў 1984 годзе. То былі гады, калі адносіны і да падзей 1794 года, і да Т. Касцюшкі былі зусім іншыя. Сёння ж у плане на 1994 год Міністэрства сувязі РБ ёсць пункт пра выпуск маркі, прысвечанай кіраўніку паўстання 1794 года. Выпуск гэты маюць намер зрабіць сумесным — пошты Рэспублікі Беларусь, Польшчы і ЗША. Першая ж паштовая марка з партрэтам Т. Касцюшкі была выдадзена ў перадаваеннай Польшчы ў 1932 годзе. Праўда, яна не была прысвечана якому-небудзь юбілею кіраўніка паўстання ці самому паўстанню. Пошта Польшчы адзначыла выпускам гэтай маркі 200-годдзе з дня нараджэння прэзідэнта ЗША Д. Вашынгтона. На мініячурцы, аўтарам якой быў мастак Р. Клячэўскі, у цэнтры змешчаны партрэт прэзідэнта ЗША, акаймаваны дзяржаўнымі flagамі ЗША і Польшчы. Па абодва бакі партрэта Д. Вашынгтона — партрэты Т. Касцюшкі і К. Пуласкага — удзельнікаў вайны за незалежнасць ЗША. Партрэт Т. Касцюшкі, прадстаўлены на гэтай марцы, быў напісаны ў 1829 годзе А. Аляшчынскім і лічыцца адным з лепшых. Потым ён неаднаразова рэпрадуцыраваўся на паштовыя маркі і штэмпелі Польшчы. З гэтай маркі 1932 года ў польскай філатэліі пачалася цэлая галерэя выпускаў, прысвечаных Т. Касцюшкі і паўстанню 1794 года. Можна тут успомніць яшчэ адну перадаваенную марку Польшчы: у 1938 годзе выйшла марка “150 гадоў Канстытуцыі Злучаных Штатаў Паўночнай Амерыкі. 1787--1937”, на якой паказаны тры гістарычныя асобы — Т. Касцюшка, Т. Пайн і Д. Вашынгтон. (Т. Пайн — англійскі мысліцель і пісьменнік, удзельнік вызваленчай вайны ў ЗША). У перадаваенныя гады марка пра Касцюшкі выйшла і ў далёкай Амерыцы. У 1933 годзе пошта ЗША выпусціла марку з адлюстраваннем помніка Т. Касцюшкі, які быў устаноўлены ў горадзе Саратога (ЗША, штат Нью-Йорк, Саратога-Сырынгс). У бітве пад Саратогай праявілася выдатнае палкаводчае майстэрства Т. Касцюшкі, яго дзеянні спрыялі перамозе войск паўстанцаў над войскамі праціўнікаў не-

СПОРТ

СПАРТЫЎНАЯ ГІМНАСТЫКА. Чатыры залатыя і два бронзавыя медалі заваявалі прадстаўнікі Беларусі на першынстве свету, якое прайшло ў Аўстраліі. Асабліва ўдала выступіў тут мінчанін Іван Іванкоў. Ён стаў пераможцам у мнагабор'і. У Віталія Шчэрбы — трэцяе месца.

МАСТАЦКАЯ ГІМНАСТЫКА. На міжнародным турніры ў Германіі мінчанка Ларыса Лук'яненка заняла другое месца. У саборніцтвах, на якіх перамагла балгарка Марыя Петрава, удзельнічалі ўсе мацнейшыя гімнасткі свету.

БОКС. У сталічным Палацы спорту адбыўся матч зорак прафесіянальнага боксу. На рынку выступаў і алімпійскі чэмпіён Вячаслаў Яноўскі. Акрамя яго, пераможцамі сярод беларускіх спартсменаў сталі Дзьмітрый Пятроўскі і Муслім Біярспанаў.

ТЭНІС. Незвычайны матч абудзецца ў сталіцы Славакіі. Мінчанка Наталля Зверава выклікала на паядынак... іранца Мансура Баграмі, на рахунку якога перамогі над Іванам Лендлаем і іншымі мацнейшымі спартсменамі планеты. Матч будзе праведзены 5-га ліпеня.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Толас Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”. Аддрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”. Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 586. Падпісана да друку 3. 5. 1994 г.